

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה אסתר מיניץ-אברסון ומעמד האישה בפועלי-ציון באמריקה (1905–1935)

רחל רוז'נסקי

מבוא

מפלגת פועלי-ציון באמריקה קמה בדצמבר 1905 על בסיס אידאולוגיה ציונית-סוציאליסטית שהובאה לאמריקה מתחום המושב שברוסיה. אף-על-פי שבאמריקה גיבשו פועלי-ציון נוסחים אידאולוגיים ייחודיים, הם שמרו על זיקה הדוקה למפלגות פועלי-ציון האחרות, וראו עצמם כמפלגה מהפכנית. ואולם בעוד שנשים במפלגות מהפכניות יהודיות אחרות, ציוניות ולא-ציוניות כאחד באמריקה ומחוץ לה, הצליחו להתבלט ואולי גם להשפיע, מחקר של תולדות פועלי-ציון באמריקה, מאז ההתארגנויות הטרומ-מפלגתיות ב-1903 ועד לראשית שנות השלושים, מגלה השתתפות דלה ביותר של נשים.¹

אמנם בקבוצת פועלי-ציון שקמה במרס 1903, והיתה הגרעין להתארגנות המוקדמת של פועלי-ציון באמריקה, היו שתי נשים, אבל המקורות מסתפקים בציון שמן בלבד: שרה קוטין וגב' גלזר.² באותן שנים ראשונות פעלו עוד שתי נשים במסגרת פועלי-ציון באמריקה: בלה

* תודה לגב' לאה אברסון-הרפז מלונג איילנד, ניו-יורק, שהעמידה לרשותי מכתבים ומסמכים אחרים של הוריה, אסתר מיניץ-אברסון ודב אברסון, וכן לפרופ' דבורה ברנשטיין מהחוג לסוציולוגיה באוניברסיטת חיפה על הערותיה החשובות.

1. ראו: רחל רוז'נסקי, 'מפלגת הפועלים היהודית הסוציאליסטית פועלי-ציון באמריקה, 1905-1931', עבודה לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה של אוניברסיטת תל-אביב, תל-אביב 1995. מאמר זה אמנם אינו עוסק בפועלי-ציון שמאל, אך מן הראוי לציין שגם בתנועה זו לא הגיעו נשים לעמדות השפעה. ראו: י. רוט, 'בין קומוניזם לציונות: לדרכה של מפלגת פועלי-ציון שמאל בארה"ב 1920-1947', **הציונות**, יט (1995), עמ' 293-241. על התבלטותן של נשים ב'בונד' במזרח אירופה ולאחר הגירתן לאמריקה ראו: Norma Fine Pratt, 'Transitions in Judaism: The Jewish American Woman Through the 1930s', *American Quarterly*, 30 (1978), pp. 688-689

2. ראו: ל' שפיזמאן, 'עטאפן אין די געשיכטע פון דער ציוניסטישער ארבעטער-באוועגונג אין די פאראייניקטע שטאטן', בתוך: **געשיכטע פון דער ציוניסטישער ארבעטער באוועגונג אין צפון אמעריקע**, ניו-יורק 1955 [להלן: שפיזמאן], עמ' 111; מ' בראון, 'צו דער ענטשטעהונג פון פועלי-ציון אין אמריקא', בתוך: **יוביליי בוך צו דער פיירונג פון צוואנציג יאהר פועלי-ציוניזם אין אמריקא**, פילדלפיה 1925, עמ' 12; ב' צוקרמן, 'על שני ראשונים באמריקה', **דבר**, י"ז בכסלו תשי"ז. שפיזמן ובראון לא ציינו את שמה הפרטי של 'גב' גלזר', וצוקרמן השמיט לגמרי את שמה.

פבזנר ושושנה בוכמיל. פבזנר, שהיתה פעילה עוד בגרודנה בהגנה העצמית היהודית ובקבוצות של פועלי-ציון,³ באה לאמריקה לאחר לימודים אוניברסיטאיים בפריס,⁴ ובדצמבר 1905 היתה חברה בקבוצה בת עשרים ושניים חברים שהקימה מחדש את פועלי-ציון באמריקה.⁵ תקופה קצרה עסקה בהסברה, אולם בתוך זמן לא רב עזבה את התנועה.⁶ בוכמיל, בעלת תואר דוקטור לפילוסופיה מאוניברסיטה בשווייץ,⁷ באה לאמריקה באמצע 1908 כדי לפעול למען ארגון שיל"ה (שובה ישראל לארץ האבות), שפעל להתיישבות בארץ-ישראל, ובמאי 1909 יצאה לדרכה לארץ-ישראל.⁸ ראוי גם להזכיר את גולדה מבוביץ' (לימים מאיר) ולהדגיש כי חלקה הפעיל בפועלי-ציון באמריקה התבטא בעיקר בחברות באגודה המקומית במילווקי בהיותה נערה.⁹

מכלל זה יצאה רק אישה אחת: אסתר מינץ-אברסון. יחד עם בלה פבזנר היתה אסתר מינץ אחת משתי הנשים בקבוצה שהקימה מחדש את פועלי-ציון באמריקה בדצמבר 1905.¹⁰ אבל שלא כפבזנר, היתה מינץ-אברסון עד מהרה לדמות מרכזית במפלגה, ופרק זמן קצר אף שימשה מזכיר המפלגה.

אסתר מינץ-אברסון היתה דמות יוצאת דופן בין ראשוני פועלי-ציון באמריקה. משעה שהופיעה בזירה הפוליטית היא בלטה ברמת הטיעונים שלה, בסגנון המאבק שהיא ניהלה, וכן בידיעתה המופלגת בעברית, שהבדילה אותה משאר החברים, שידעו רק יידיש. היא גם מילאה תפקיד חשוב בדיון האידאולוגי שהתנהל בשנים הפורמטיביות של פועלי-ציון באמריקה, ובמחלוקות הפוליטיות שהסעירו אותם. ואף-על-פי-כן, עוד לפני סוף מלחמת העולם הראשונה, היא פרשה מהזירה הפוליטית. אמנם מאמצע שנות השלושים ועד למותה ב-1955 היא פעלה במסירות בסניף 'הנשים החלוצות' באזור מגוריה בניו-יורק, אולם לזירה הציבורית הכללית לא שבה.

בני התקופה מתרצים את יציאתה של אסתר מינץ-אברסון מהזירה הפוליטית במחלתו ובמותו המוקדם של בעלה, ובעול הפרנסה שנפל על כתפיה,¹¹ אבל היא נעלמה מהחיים הציבוריים עוד קודם לכן.

3. מ' זינגר, *בראשית הציונות הסוציאליסטית*, חיפה [1959], עמ' 188.
4. שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 136.
5. רוז'נסקי (לעיל, הערה 1), עמ' 21-22.
6. שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 136 (הערות שוליים). פבזנר יצאה לארץ-ישראל ומשם קיימה קשרים הדוקים עם פועלי-ציון באמריקה.
7. ראו: 'Overcome in Address', *The Washington Post*, March 29, 1909.
8. על שושנה בוכמיל ופועלה ראו: שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 230-232.
9. ראו: Golda Meir, *My Life*, London 1975, p. 45; זכרונות לואיס פרצ'ונוק, מזכיר אגודת פועלי-ציון במילווקי, כתב יד בארכיון היהודי-אמריקני בסינסינטי, אוהיו, מיקרופילם מס' 1616.
10. שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 137.
11. בריאיונות שערכתי בניו-יורק עם בתה לאה אברסון-הרפז באפריל 1996, ובירושלים עם נעמי צוקרמן, בתו של ברוך צוקרמן, מראשי פועלי-ציון באמריקה עד שנות השלושים.

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

העובדה שחרף כישוריה והישגיה נעלמה מינץ-אברסון לא רק מזירת העשייה של פועלי-ציון באמריקה אלא גם מההיסטוריוגרפיה שלה,¹² וכן העובדה שבצמרת המפלגה לא הופיעה אף לא אישה אחת בשנים הבאות, מרמזות שגורלה הפוליטי לא היה רק פרי נסיבות אישיות אלא יש בו כדי להעיד על מעמד האישה בקרב פועלי-ציון באמריקה בפרט, ואולי גם בחברת המהגרים היהודים ממזרח-אירופה בכלל.

פולה היימן, הדנה במקומה של האישה בקהילת המהגרים היהודים ממזרח-אירופה באמריקה, טוענת שקהילה זו העניקה 'תמיכה חוזרת ונשנית לפעילות פוליטית של נשים'.¹³ היא מדגימה זאת באמצעות החרם על הבשר הכשר שהטילו הנשים בניו-יורק ב-1902,¹⁴ ובאמצעות שביתת הפועלות היהודיות בתעשיית הבגדים ב-1909. 'הקהילה היהודית', מסכמת היימן, 'קיבלה עובדה זו שהאשה היא נושא פעיל [...] של ההיסטוריה, ובכך טיפחה את מעמד האשה כשותפה במשא ומתן על תפקידו הציבורי של היהודי בחברה האמריקנית'.¹⁵

ואכן, נמצאו נשים שהגיעו להישגים בחיים הציבוריים היהודיים באמריקה. ג'ויס אנטלר מציגה במחקרה המקיף על נשים יהודיות באמריקה שורה ארוכה של נשים שהגיעו למעמד חשוב בתחומים שונים, מקצתן גם כאלה שלקחו חלק בתנועות המהפכניות: בתנועת הפועלים ובתנועה הצינית.¹⁶ אבל אנטלר, בפרקי ספרה העוסקים בעשורים הראשונים של המאה ה-20, וגם היימן מתארות נשים שפעלו בקרב ציבור הנשים: ארגנו נשים, הנהיגו אותן או פעלו למען מול הציבור הגברי או לצדו. המקרה של אסתר מינץ יוצא דופן, שכן היא ניסתה, ואף הצליחה למשך זמן מוגבל, להגיע לעמדה רשמית ולהשפעה והנהגה בתוך הממסד הגברי, ולכן הפרק הציבורי הקצר שלה מעורר עניין.

להלכה צידדו פועלי-ציון באמריקה בשוויון בין המינים. יחס כזה התבקש באופן טבעי מעצם היותם מפלגה מהפכנית, אך גם קיבל ביטויים ברורים, בין השאר במדור לאישה שהתפרסם בעיתונם היומי, **די צייט**, ששיקף עמדות שתמכו בשוויון האישה.¹⁷ אולם במאמר הזה אבקש להראות, באמצעות סיפורה של אסתר מינץ-אברסון, כי למעשה יחסם של פועלי-ציון באמריקה, גברים ונשים כאחד, למעמד האישה היה מורכב הרבה יותר.

12. למעט אזכורים קצרים, חלקם לא-מדויקים, אצל שפיזמאן, אין היא נזכרת בחיבורים העוסקים בפועלי-ציון.

13. פולה היימן, **האשה היהודיה בסבך הקידמה**, ירושלים 1997, עמ' 94.

14. שם. וראו גם: פולה היימן, 'המהגרות ומחאת הצרכנים: החרם על הבשר הכשר בניו-יורק 1902', בתוך: א' גרטנר ו' סרנה (עורכים), **יהודי ארצות הברית**, ירושלים 1992, עמ' 309-322.

15. היימן, **האשה היהודיה בסבך הקידמה**, עמ' 95.

16. ראו: Joyce Antler, *The Journey Home: Jewish Women and the American Century*, New York 1997

17. ר' מאלוס, 'צו וואס דארפן פרויען שטיממעט', **די צייט**, 2 בנובמבר 1920. וראו מאמרים נוספים שפורסמו במהלך חודש אוקטובר. עקב קשיים כספיים צומצם העיתון והמדור לאישה בוטל. על **די צייט** ראו: Rachel Rojanski, 'The Rise and Fall of *Di tsayt*: The Fate of an Encounter Between Culture and Politics', *Jewish History*, 14, 1 (2000), pp. 83-107

ראשית, אבקש לשרטט את דיוקנה הציבורי-הפוליטי של אסתר מינץ-אברסון, ולהציג את מקומה ואת ייחודה במסגרת מפלגת פועלי-ציון באמריקה. שנית, אטען - לאור הדברים הללו - כי יציאתה מהזירה הפוליטית לא נבעה מסיבות אישיות אלא היתה תוצאה של יחסם של פועלי-ציון למקומן של נשים בזירה הציבורית. שלישית, אדגים טענה זו באמצעות דיון בתהליכי עיצובן והתגבשותן של שתי התארגנויות נשים בעלות זיקה לפועלי-ציון - נשות ה'פארבאנד' ו'הנשים החלוצות' - ובעיקר בדרכי התקבלותן על-ידי פועלי-ציון.

בשנת 1929 ביקרה גולדה מאיר באמריקה, ובשובה תיארה את מצב החברות בארגון 'הנשים החלוצות' במילים אלה: 'שאלתי את עצמי, חברות אלה [...] מה ראו על ככה להיבדל וליצור להן הסתדרות משלהן? [...] החברות האלה גילו את עצמן ואת הכוחות הצפונים בהן רק בתוך תחומי הליגה ואין להאשים את החברים במפלגה שהם הפריעו בעדן. אבל לחברות עצמן חסרה אז האמונה בכוחותיהן'.¹⁸

להלן אבקש להפריך את הדברים האלה ולטעון טענה הפוכה. בשונה מחיבורים אחרים העוסקים ב'נשים החלוצות'¹⁹ אטען כי הקמת הארגון הזה - 'פיאנערין' (חלוצה) בשמו הראשון - היתה בלתי נמנעת. הצורך להקימו כמו גם תהליך הקמתו, ובעיקר דרכי התקבלותו על-ידי מפלגת פועלי-ציון, שיקפו - כמו המקרה של מינץ-אברסון - את שיוכה של האישה באותן שנים לשולי החיים הציבוריים, ואת חוסר האפשרות שלה להשתלב בהם באופן פעיל בדרך אחרת.

מנהיגות 'הנשים החלוצות', שקיבלו את חינוכן באמריקה, הבינו זאת ובחרו במודל שכבר רווח באמריקה - פעילות באמצעות ארגון נשים, שהיתה אחרי-כך לקרקע שהנביטה עתודת מנהיגות וחינכה את הנשים לפעילות ציבורית. אסתר מינץ, שהתחנכה במזרח אירופה, ניסתה לפעול ישירות, במקודד העשייה הציבורית-הפוליטית, אך דבר זה, כך מתברר, לא התאפשר לאורך זמן. במאמר זה אנסה להראות כי באופן פרדוקסלי דווקא מודעות של נשים למצבן ולמעמדן הרחיקה אותן ממרכז הזירה הציבורית, אבל התמקמותן בשוליה פילסה את הדרך להשתלבותן בלב העשייה הציבורית. דווקא היעדר מודעות כזאת, כמו במקרה של מינץ-אברסון, הביא אותה לנסות להתייצב בלב הזירה הציבורית-פוליטית, אך בסופו של דבר היא נדחקה ממנה לחלוטין.

18. 'הח' גולדה מאיר על הפעולה באמריקה, הרצאות הפתיחה במועצת הפועלות, ידיעות קפא"י של פועלי ארץ ישראל, 12 בנובמבר 1929.

19. ראו: N. Mandelkern, 'The Story of Pioneer Women', *The Pioneer Woman*, September 1980, pp. 2-20; November 1980, pp. 6-8; January-February 1981, pp. 13-16; March-April 1981, pp. 6-9; M. A. Raider, 'Pioneer Women', in: P. E. Hyman and D. Dash-Moore (eds.), *Jewish Women in America*, New York and London 1997, pp. 1017-1077

מברנוביץ' לניו-יורק

אסתר מינץ נולדה ב-17 במרס 1881 בברנוביץ', פלך מינסק, בתחום המושב שברוסיה.²⁰ היא היתה בת בכורה במשפחה בת עשרה ילדים. בבית הוריה התנהל מעין 'חדר' ושם למדה עברית. בנעוריה עזבה את בית הוריה ויצאה ללמוד בוורשה.²¹ בקיץ 1904 עזבה את רוסיה,²² וב-17 באוגוסט 1904 הגיעה לניו-יורק.²³ ככל הנראה, מיד בבואה לניו-יורק היא הצטרפה לאגודת פועלי-ציון.²⁴

המקורות אינם רומזים אם לפני בואה לאמריקה היו לאסתר מינץ קשרים לתנועת הפועלים היהודית שפעלה בוורשה מאז שלהי המאה ה-19,²⁵ או לתנועה הצינית שם. לא ידוע באיזו מסגרת למדה בוורשה, וגם המועד המדויק של הצטרפותה לפועלי-ציון בניו-יורק לוט בערפל. עם זאת, ידוע בוודאות שהיתה פעילה במפלגה כבר בשלבים הראשונים שקדמו להקמתה הרשמית.²⁶

כאמור, החוג הראשון של פועלי-ציון באמריקה קם בניו-יורק במרס 1903,²⁷ ובשנתיים הבאות קמו חוגים נוספים במקומות שונים באמריקה.²⁸ בימים 29 באפריל עד 1 במאי 1905 התכנסה בפילדלפיה ועידה כללית של חוגי פועלי-ציון באמריקה בהשתתפות עשרים ושניים צירים מניו-יורק, פילדלפיה, בוסטון ובולטימור. שמה של אסתר מינץ אינו מופיע ברשימת הצירים שבידינו, אך זוהי רשימה חלקית. מכל מקום, יש ידיעות על הצטרפותה לאגודת פועלי-ציון בניו-יורק עוד קודם לכינוסה של ועידה זו.²⁹

אף שמרבית זמנה עסקה הוועידה בשאלות של ציונות וסוציאליזם, הנושא העיקרי שנדון בה היה השאלה שניצבה במוקד הדיון בתנועה הצינית מאז הקונגרס הציוני השישי: שאלת 'ציון או טריטוריה'.³⁰ רוב המשתתפים תמכו ב'טריטוריה', ורק מיעוט קטן (כ-18%) ב'ציון'.³¹

20. לפי טופס בקשה לקבלת דרכון אמריקני, 1909, ללא ציון יום וחודש, ברשות בתה, לאה אברסון-הרפז.
21. ריאיון עם לאה אברסון-הרפז, ניו-יורק, 27 באפריל 1996.
22. התיעוד העומד לרשותי מתייחס כמעט כולו לפרק חייה של מינץ-אברסון באמריקה. המקור העיקרי לקורותיה לפני הגירתה הוא בתה, והידע שלה בנושא מוגבל למדי.
23. לפי טופס הבקשה לקבלת דרכון אמריקני (לעיל, הערה 20).
24. שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 124.
25. על תנועת הפועלים היהודית במזרח אירופה ראו: מ' מישקינסקי, ראשית תנועת הפועלים היהודית ברוסיה: מגמות יסוד, תל-אביב 1981, עמ' 252 ואילך.
26. על פעילותה המוקדמת של אסתר מינץ ראו: שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 124.
27. על הקמת החוג הראשון של פועלי-ציון בניו-יורק ראו: שפיזמאן, שם, עמ' 110-120; B. C. Sherman, 'The Beginning of Labor Zionism in the United States', in: I. S. Meyer (ed.), *Early History of Zionism in America*, New York 1958, p. 279.
28. שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 126, 128; בראון (לעיל, הערה 2), עמ' 18-20.
29. שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 124.
30. ב' צוקרמאן, זכרונות, א, ניו-יורק 1962, עמ' 201.
31. 'רוזובסקי, די יודישע פרייהייט, קיץ 1905, עמ' 42; 'אפלכאום, 'פון פילדלפיע ביז בולטימור', דער אידישער ארבייטער, 10 באוקטובר 1930, עמ' 40-41.

כדי למנוע פילוג נתקבלה החלטת פשרה שהשאירה בידי החברים והאגודות את חופש הבחירה בין שתי ההשקפות.³² למרות זאת, בראשית קיץ 1905 התארגנה קבוצה של פועלי-ציון-ציוני-ציון³³ שביקשה להקים אגודה חדשה שתתמוך בציון ולא בטריטוריה. אגודה זו היתה הגרעין להתארגנות המחודשת, שממנה צמחה מפלגת הפועלים היהודית הסוציאליסטית פועלי-ציון באמריקה, ובין מייסדיה בלט מקומה של אסתר מינץ.³⁴ לאחר הקונגרס הציוני השביעי (27 ביולי עד 3 באוגוסט 1905), שהסתיים בניצחון המוחלט של ציוני-ציון, החל בקרב פועלי-ציון באמריקה תהליך של פילוג בין שתי המגמות,³⁵ ובימים 23-26 בדצמבר 1905 התקיימה בבולטימור (מרילנד) ועידה של אגודות פועלי-ציון-ציוני-ציון. בהיסטוריוגרפיה של פועלי-ציון נקבעה ועידה זו כוועידת ההקמה של המפלגה, ואסתר מינץ נמנתה כאמור עם עשרים ושניים משתתפיה.³⁶

ציונות, עברית וארץ-ישראל

מהוועידה הראשונה של פועלי-ציון נותר בידינו רק נוסח הפרוגרמה המפלגתית,³⁷ ללא ציון מחברה. ידוע שלאחד ממשתתפי הוועידה - א"ש ואלדשטיין - היה תפקיד מרכזי בניסוחה,³⁸

32. אפלבוים, שם, עמ' 40.

33. שפיזמן קובע את מועד הקמת האגודה לתחילת יוני 1905, אך אין הוא מצייץ מהו המקור לידיעה זו. מכל מקום, הוא מזכיר כי אגודה זו נתקיימה עוד לפני הקונגרס הציוני השביעי (לעיל, הערה 2, עמ' 132-133). לעומת זאת, בראון קובע כי הדבר אירע מספר חודשים לפני ועידת בולטימור, אך לאחר הקונגרס הציוני השביעי, כלומר אחרי 2 באוגוסט 1905 (לעיל, הערה 2, עמ' 20). ברוך צוקרמן אינו מצייץ בזכרונותיו מועד מדויק, אך הוא מספר כי הדבר אירע זמן קצר מאוד לאחר הוועידה בפילדלפיה (לעיל, הערה 30, א, עמ' 204). מקור נוסף העוסק בהקמתה של אגודה זו הוא מאמר שנכתב מטעם סניף מס' 1 בניו-יורק. במאמר זה מצוין שהאגודה קמה ב-1905 בעקבות פילוג בפועלי-ציון באמריקה, ללא ציון תאריך מדויק. המאמר אמנם מכנה את האגודה 'סניף מס' 1', אך הכוונה לאותה אגודה עצמה, שכן שמות המייסדים הנזכרים הם שמות שמזכיר שפיזמן. מאמר זה, הסובל מאי-דיוקים, גם קובע שאגודה זו היתה הראשונה שקמה לצד האגודה הראשונה בניו-יורק והאגודה בפילדלפיה. קביעה זו אינה מתיישבת עם מקורות אחרים. ראו: 'ניו-יורקער פאראיין ברענטש 1', **צעהנטע יעהליכע קאנווענשאן**, בוסטון 1916, עמ' 39.

34. 'ניו-יורקער פאראיין ברענטש 1', שם, עמ' 38.

35. על תהליך ההתארגנות ראו: רוז'נסקי (לעיל, הערה 1), עמ' 21-22.

36. סקירת תולדות המפלגה (באנגלית) ראו: ארכיון פועלי-ציון באמריקה, ארכיון העבודה, חטיבה III-24-73 (להלן: אפצא"ה), תיק א/1; שפיזמן (לעיל, הערה 2), עמ' 137. ראו גם: מ' בראון, **מיט אידישע אויגן**, ניו-יורק 1958, עמ' 182; צ"ח, **פופציק יאר פועלי-ציונים אין אמריקע**, ניו-יורק 1953, עמ' 23-24.

37. המצע הרעיוני של מפלגת פועלי-ציון באמריקה התפרסם בשמונה המשכים בשבועון המפלגתי **דער אידישער קעמפפער** מס' 30 במרס עד 15 ביוני 1906, ובהוברת **פראגראם פון דער סאציאליסטישער ארגאניזאציע פועלי-ציון פון אמריקא**, בהוצאת פועלי-ציון ללא ציון שנה ומקום. אולם ממאמרו של יואל רוזובסקי, המציין כי לאחרונה הופיעה 'אונזער פראגראם', היינו הפרוגרמה שלנו, אפשר ללמוד כי החוברת התפרסמה בקיץ 1906 ולא יאוחר מראשית ספטמבר. ראו: י' רוזובסקי, 'פון אונזער באוועגונג', **דער אידישער קעמפפער**, 14 בספטמבר 1906, עמ' 4. בחוברת מופיעות גם התקנות הארגוניות של המפלגה, אך אין בה תיאור של מהלך הוועידה שבה הן התקבלו ולא נכתב שם מי חיבר את הפרוגרמה המפלגתית.

38. א"ש ואלדשטיין לקלמן מרמור, עורך **דער אידישער קעמפפער**, 8.4.1906, יו"א, אוסף מרמור.

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

אך זכרונות מאוחרים מתארים אותה כחיבור קולקטיבי של כמה מחברים.³⁹ ייתכן שאסתר מינץ, לאור תפקידה בדיון האידאולוגי בשנים הבאות, השתתפה באופן פעיל בדיונים שקדמו לניסוח הפרוגרמה, אך אלה השערות בלבד.

שני מאפיינים עיקריים היו למצע הרעיוני הראשון של פועלי-ציון באמריקה: אידאולוגיה סוציאליסטית רופפת, שקיבלה כל זרם וגוון סוציאליסטי ולא שאפה לנסח תורה חדשה וקוהרנטית; וציונות ארץ-ישראלית שבמוקדה עבודת ארץ-ישראל.⁴⁰ בשני נושאים אלה התעוררו חילוקי דעות אידאולוגיים, אבל הנושא השני היה החשוב ביניהם. אסתר מינץ, שהחזיקה בהשקפה ארץ-ישראלית מובהקת, וכאמור ידעה היטב עברית, התעניינה בו מאוד. הביטוי הראשון לכך ניתן כבר בוועידה המפלגתית השנייה של פועלי-ציון באמריקה (שהתקיימה בבוסטון, בימים 15-18 בדצמבר 1906), כשמתחה מינץ ביקורת על השבועון המפלגתי **דער אידישער קעמפפער**. היא יצאה נגד העדפתו של השבועון לפרסם דברי ספרות ולא דווקא מאמרים עיוניים ורעיוניים ונגד השקפתו הפוליטית של העורך, קלמן מרמור, שלא עלתה בקנה אחד עם השקפתה. מרמור, טענה מינץ, הוא מאנשי פועלי-ציון המיניסקאים, וככזה אין לו עניין בפעילות ארץ-ישראלית.⁴¹ מאחר שפועלי-ציון המיניסקאים דבקו בהשקפה טריטוריאליסטית, אפשר להבין כי חצי הביקורת שלה כווננו למטרה מוגדרת מאוד: היעדר דגש מספיק, על-פי השקפתה, על הפעילות הארץ-ישראלית של התנועה. קו זה הלך והתחדד וקיבל ביטויים נוספים.

השאלה מהי לשונו הלאומית של העם היהודי העסיקה את פועלי-ציון באמריקה מאז התארגנותם ובמשך שנים ארוכות אחר-כך, והיתה לה זיקה ישירה לדיון ב'עבודת ארץ-ישראל' מול 'עבודת ההווה'.⁴² הדיון הראשון בשאלה זו נערך גם הוא בוועידה המפלגתית השנייה. אסתר מינץ תמכה, כצפוי, באופן נחרץ בעברית, אולם שורת הטיעון שלה מעוררת עניין.

39. 'רוזובסקי', א' קאפיטל פוע' צ' געשיכטע אין אמריקא, **דער אידישער קעמפפער**, 20 באפריל 1906, עמ' 2. ברוך צוקרמן מספר בזכרונותיו כי את הפרוגרמה הראשונה של פועלי-ציון באמריקה ניסחה בוועידת בולטימור קבוצת חברים ובראשם ד"ר א"ש ואלדשטיין, שהיה הבראיסט קיצוני. ריאיון עם ברוך צוקרמן שערכו דב לוין ויוסף צצמילר מטעם המכון ליהדות זמננו, האוניברסיטה העברית, ירושלים, ב'17 במאי 1960, פגישה שלישית, עמ' 20. צוקרמן אמנם לא השתתף בוועידת בולטימור, ולמעשה ממאי 1905 עד 1909 השתייך לטריטוריאליסטים, אך משהצטרף למפלגה נמנה עם צמרתה הארגונית והאינטלקטואלית, ועסק יותר מכל חבר אחר במפלגה בתיעוד וברישום תולדותיה. צוקרמן פרסם שלושה ספרים: **אויפן וועג**, ניו-יורק 1956; **זכרונות**, א-ג, ניו-יורק 1962, 1963, 1966; **עסייען און פראפילן**, תל-אביב 1976. זאת נוסף על מאמרים רבים מאוד שפרסם בעיתונות בידיש באמריקה ובעיתונות בארץ.

40. המצע הרעיוני של פועלי-ציון באמריקה, ראו: **פראגראם פון דער סאציאליסטישער ארגאניזאציע פועלי-ציון פון אמריקא**, עמ' 3-14.

41. שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 161.

42. דיון מפורט בסוגיה זו ראו: רחל רוז'נסקי, 'בין אידאולוגיה למציאות פוליטית: יחסם של פועלי-ציון באמריקה לידיש 1905-1933', **יהדות זמננו**, 11-12 (1998), עמ' 51-72.

תומכי היידיש נהגו לטעון שהעברית היא שפת העתיד הרחוק (כלומר שפת ארץ-ישראל) ולא שפת ההווה של הגולה,⁴³ ולכן יש להעדיף את היידיש. טענה זו שימשה בדרך-כלל את מי שצידדו ב'עבודת ההווה'. מעניין שאסתר מינץ לא רק השתיתה את טענותיה על אותו בסיס עצמו, אלא אף השתמשה בטרמינולוגיה הלקוחה מעולם המושגים של דובנוב ושל הבונד, אשר משתית את הלאומיות על התרבות, ושממנו ניזונו תומכי היידיש. את תמיכתה בעברית היא נימקה במילים אלה: 'הלשון העברית שייכת לקיום שלנו. הזוהר שלנו מבוססת על תרבותנו. אם אנחנו רוצים לחנך דור חדש, חייב הדבר להתבסס על יסודות תרבותנו'.⁴⁴ 'תרבותנו', אליבא דאסתר מינץ, היא התרבות העברית. לכאורה אפשר להתרשם כי זוהי טקטיקת ויכוח העושה שימוש מתוחכם בשורת הטיעון של היריב, או דומה כי הוויכוח שלפנינו מעיד על יותר מכך. הוא מלמד לא רק על בקיאותה של אסתר ברזי הוויכוח בין הצדדים הניצים בסוגיית הלשונות, אלא גם על היכרות עם היסודות האידיאולוגיים שלו והבנתם.

דבר זה ניכר גם מתוך ראשי פרקים שהיא רשמה לעצמה בעברית לקראת הרצאה בנושא, ככל הנראה זמן קצר לאחר ועידת הלשונות שהתכנסה בצ'רנוביץ (30 באוגוסט - 3 בספטמבר 1908). נקודת המוצא להרצאתה היתה החלטת הוועידה שהיידיש היא שפה לאומית בארצות בעלות אוכלוסייה יהודית קומפקטית.⁴⁵ תגובתה להחלטה היתה שזו עוררה בה 'כעס וחמלה'.⁴⁶ היא טענה כי יידיש אינה 'שפת העבר וההווה, ואין מקומה בעתיד, כי השפה העברית - השפה הלאומית'. לביסוס הדברים הללו היא סקרה - בשיטה שעלתה בקנה אחד עם השקפתו של דובנוב אבל הובילה למסקנה הפוכה ממנה - את ההיסטוריה של לשונות היהודים. היא טענה כי במשך הדורות היו לעם היהודי הרבה לשונות והן נשתכחו. ביניהן יש למנות את הלשון הערבית ש'ספרותה העשירה בכל מקצוע החיים והמדע היתה - שפת ההמון שפת העם ושפת המלומדים [...] ובכל זאת שכוחה: [...] על אחת כמה וכמה השפה הז'רגונית, שמעת בריאתה עד עתה היא אך שפת שוק ושפת ההמון ולא שפת העם. והעם מואס בה ועוזב אותה כאשר אך יש באפשרו להיפטר ממנה'.⁴⁷

הדברים הללו חריפים ובוטים, אך גם לוקים באי-דיוקים. הם מתעלמים מן העובדה שוועידת צ'רנוביץ לא קבעה שיידיש היא לשונו הלאומית של העם היהודי בה'א הידיעה, אלא שהיא לשון לאומית, כלומר לא היחידה. ייתכן שיש כאן אי-ידיעה או שיבוש מקרי, אולם לאור חריפותם של הדברים האחרים שנרשמו באותו מסמך, על-פי שיטת הוויכוח שלה במכתבים מאוחרים יותר שידונו בהמשך, ובעיקר לאור ההתנגדות שעמדתה נתקלה בה, דומני כי הדברים שכאן הוקצנו במתכוון.

43. 'שלוש פו'ם בעריכט', דער אידישער קעמפפער, 25 בינואר 1907, עמ' 1.

44. שם.

45. על ועידת צ'רנוביץ ראו: מ' מינץ, 'ציונים ופועלי-ציון ב"שפראך קאנפערענץ" בצ'רנוביץ, 1908, שבות, 15 (תשנ"ב), עמ' 135-147.

46. ראשי פרקים להרצאה, ללא תאריך. מסמכים פרטיים של לאה אברסון-הרפז (להלן: מסמכי לאה אברסון-הרפז).

47. שם.

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

אמנם בשנת 1905 הכריזו פועלי-ציון באמריקה שהם רואים בעברית את לשונו הלאומית של העם היהודי,⁴⁸ אך כבר בדצמבר 1906 נמצא בקרבם רוב לתומכי יידיש.⁴⁹ יתרה מזו, לתמיכה ביידיש היתה גם זיקה הדוקה להשקפתן של מפלגות פועלי-ציון האחרות בגולה, שגרסו כי רק בארץ-ישראל יש לפעול כדי להפוך את העברית ללשון הבלעדית, ואילו בגולה יש לעשות הכול כדי להציל את העם היהודי מסכנת טמיעה תרבותית, ולכן אין לנסות להמיר את לשונו המוכרת.⁵⁰ שאלת הלשונות נתפסה אצל אסתר מינץ-אברסון כשאלה עקרונית מן המעלה הראשונה וכחלק בלתי נפרד מהשקפתה הצייונית, אולם לצורכי הוויכוח היא השכילה להפריד ביניהן ולא לכרוך אותן יחדיו.

את השקפותיה הצייוניות ובעיקר את כמיהתה לעלות לארץ-ישראל היא ביטאה בסדרת מכתבים לקלמן מרמור, שפרש בינתיים מעריכת **דער אידישער קעמפפער** וב-1908 שהה בארץ-ישראל. חלק ממכתביה נכתבו בעברית בשולי מכתבים ביידיש שכתב לו דב אברסון, שכעבור זמן-מה יהיה לבעלה. וכך היא כתבה בעברית:

אולי יש לך הצעה מיוחדת גם בעדי? כל הצעה והצעה שתובילני ארצה ישראל אקבל בשמחה גדולה. חפצה אנוכי לא אך לחלום על שיבת ציון אך גם לעשות דבר מה בעד הבניין הגדול של עתידנו? ואין מעשה אלא בארץ ישראל גופא. טוב איש אחד בארץ ישראל מעשרה אגודות ציוניות בגלות. וכל איש שיש היכולת בידו ללכת יילך [ההדגשה שלי, ר"ר].⁵¹

על מידת הרצינות של כוונותיה לעלות לארץ-ישראל אפשר אולי ללמוד ממכתב התשובה ששלח לה קלמן מרמור, גם הוא בשולי מכתב ביידיש ששלח לאברסון, וכמכתבה - בעברית:

אסתר יקירה,

צדקת יקירתי שכל איש שיש בידו היכולת ללכת - יילך ארצה ישראל. חשבתי גם דברים אודותייך. תוכלי לבוא - אם רק יש לך כרטיס לנסיעה והוצאות הדרך. ידיעתך בשפות, ובפרט בלשון עברית תהיה לכלי נשק טוב במלחמת החיים בארצנו. גם בלי כל הכנה תוכלי להיות מורה ב'גן ילדים' בארצנו. ואם עוד תכניני זמן מה את עצמך להוראה את תוכלי להיות מורה לבנות בבית ספר להן [ההדגשה שלי, ר"ר].⁵²

דומה כי דבריה למרמור לא היו רק מן השפה ולחוץ. אסתר מינץ ודב אברסון אכן חיפשו מקום להקים בו את ביתם, ושקלו אפשרויות שונות - גם במערב התיכון של ארצות-הברית.⁵³

48. פראגראם פון דער סאציאליסטישער ארגאניזאציע פון פועלי-ציון פון אמריקא, עמ' 13.

49. 'צוויטע קאנווענשאן', **דער אידישער קעמפפער**, 4 בינואר 1907, עמ' 2.

50. מ' מינץ, **אגרות בר ברוכוב 1897-1917**, תל-אביב 1989, עמ' 69-70.

51. אסתר מינץ לקלמן מרמור, 2.2.1908, יו"א, אוסף מרמור, חלק א.

52. קלמן מרמור לאסתר מינץ (בשולי מכתב לאברסון), יריחו, 10.3.1908, שם.

53. באותם ימים מצא אברסון עבודה ביומן ביידיש, **די טעגלעכע יידישע פרעסע**, שם היה כותב ועורך. ראו:

אסתר מינץ לקלמן מרמור, 14.9.1908, יו"א, אוסף מרמור, חלק א.

ארץ-ישראל היתה מבחינתם לא רק מימוש של החלום הציוני אלא גם אופציה מעשית שנשקלה ולא מומשה בשל היעדר אפשרויות תעסוקה לאברסון.

בראש הוועד המרכזי של פועלי-ציון

אף שבחיבורים שכתבו אנשי המפלגה, הן כאלה הנושאים אופי מחקרי למחצה ומתבססים, לפחות באופן חלקי, על תיעוד,⁵⁴ הן כאלה הנושאים במובהק אופי של זכרונות אישיים,⁵⁵ נזכרת מינץ-אברסון כמי שהיתה תקופה קצרה, בשנת 1908, מזכיר המפלגה לצדו של חיים פיינמן, המקורות העומדים לרשותי מעידים כי במשך תקופה מסוימת היא נשאה תואר 'מזכיר המפלגה' לבדה;⁵⁶ מכל מקום, בשנים 1907-1908 היא היתה דמות דומיננטית בצמרת האדמיניסטרטיבית של פועלי-ציון באמריקה.

מאז 1907 ניצבו פועלי-ציון באמריקה על עברי פי משבר, שממנו נחלצו רק בערב מלחמת העולם הראשונה. המשבר הכלכלי שפקד את אמריקה ב-1907 והאבטלה שבאה בעקבותיו פגעו במהגרים המזרח-אירופים והשפיעו גם על חייהם הציבוריים. רבים בפועלי-ציון התקשו לשלם את דמי החבר. מקצת האגודות חדלו מלהתקיים ואחרות נחלשו מאוד. גם בצמרת המפלגה נתגלעו חיכוכים וסכסוכים.⁵⁷

ככל הידוע, אסתר מינץ נשאה במשרה רשמית רק ב-1908, אבל מעורבותה והשפעתה ניכרים מתוך התיעוד המפלגתי כבר בשלהי 1907. בדצמבר הופץ לחברים חוזר בכתב ידה העוסק בדרכים לשיפור מצבה הארגוני של המפלגה הנתונה בקשיים. עיקר תשומת הלב, היא קבעה, צריכה להתמקד בפעילותן של האגודות המקומיות, ופגישותיהן צריכות לתרום לחברים ולתת להם 'מזון רוחני' או תועלת מעשית. אין לקיים פגישות לשם פגישות. היא גם הציעה להכין רשימות של מרצים אטרקטיביים לקהל גדול ולהיעזר באדמיניסטרציה המפלגתית להשגתם. חשוב להדגיש כי גם בשעת השפל של פועלי-ציון לא שכחה אסתר מינץ את קרן השביתה וכינתה אותה 'הנשק שלנו בבוא העת'.⁵⁸ חלק נכבד של החוזר יוחד לשבועון המפלגה **דער אידישער קעמפפער**.

מיום שהופיע גליונו הראשון, במרס 1906, היה **דער יידישער קעמפפער** בבת עינם של פועלי-ציון באמריקה, והם עשו מאמצים גדולים לקיימו. השבועון אמנם הביא את עמדות המפלגה בסוגיות שונות שהיו על סדר היום המפלגתי, היהודי והציבורי בכלל, אך למעשה לא

54. שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 165.

55. מ' בראון, 'אנטשטייאונג און אנטוויקלונג פון אידיש נאציאנאלן ארבייטער פארבאנד', בתוך: **אידיש נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד**, ניו-יורק 1946, עמ' 8.

56. חוזר לחברי המפלגה, 5.12.1907, בכתב ידה של אסתר מינץ, ללא חתימה, מסמכי לאה אברסון-הרפז; חוזר לחברי המפלגה, 28.2.1908, בחתימת אסתר מינץ, מזכיר, שם.

57. על מצבה של מפלגת פועלי-ציון באמריקה בשנים הללו ראו: רוז'נסקי (לעיל, הערה 1), עמ' 76-87.

58. חוזר לחברי המפלגה, 5.12.1907, בכתב ידה של אסתר מינץ, ללא חתימה, מסמכי לאה אברסון-הרפז.

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

היה בבחינת שופר מפלגתי. לצד העניינים הפוליטיים הוא הביא דברי ספרות, עיון ופולמוס מן המעלה הראשונה מפרי עטם של אנשי רוח, חברי פועלי-ציון ושאינם חברים. **הקעמפפער** גם היה אחד הנושאים שנדונו בקביעות בוועידות המפלגתיות. כאמור, מינץ-אברסון השמיעה דברי ביקורת על השבועון ששיקפו את יחסה אליו, אך יותר מכך את הבנתה את תפקידיו ואת הקשיים שניצבו בפניו.

חלק מדברי הביקורת שלה על השבועון, כפי שהובאו בוועידה המפלגתית השנייה, כבר הוזכר למעלה. נוסף על כך היא ביקרה את הקו העריכתי הלא ברור ואף השמיעה שורה של הערות מפורטות על דברי ספרות שהתפרסמו ועל העריכה הטכנית.⁵⁹ אין תמה אפוא שגם החוזר ששלחה לחברים במועד סמוך משקף ראייה מפוכחת על מצבו של השבועון וקריאה נואשת לפעול להמשכת קיומו. 'הידיים רועדות בכותבי על כך', הוסיפה בשולי הדברים, אבל חייבים 'לאסוף את הכוחות כדי להציל את הביטאון'.⁶⁰ בינואר 1908 הופסקה הופעתו של השבועון, אך היא התחדשה לתקופה שממסר 1910 עד מאי 1911. (השבועון שב והופיע מאפריל 1916 עד אוגוסט 1920, ואחר-כך שוב משנות השלושים ואילך).

מקומו המרכזי של השבועון בהוויה של פועלי-ציון באמריקה ובעיקר בהשקפתה של אסתר מינץ בא לידי ביטוי בחוזר שהיא הפיצה בין החברים לאחר מועצת המפלגה של ינואר 1908, הפעם בחתימתה: אסתר מינץ - מזכיר.⁶¹ יותר ממחציתו של החוזר, שהיה ארוך מן המקובל, יוחד לשאלת **הקעמפפער** ולדיווח על הדיון בו. לבד מהחלק האינפורמטיבי שהיה מפורט ביותר, תוארה גם ההתרגשות שאחזה במשתתפים, ובעיקר בכותבת, כאשר נודע כי השבועון ייסגר ולא יקום לו - לפחות לפי שעה - תחליף.

מצבם של פועלי-ציון באמריקה בחודשים הנדונים היה כבי רע. פעילותה ומרצה של אסתר מינץ, כוחה ובעיקר ידענותה⁶² היו נחוצים להם מאוד, ואסתר הבינה זאת, ואף הכירה בערך עצמה.

במחצית הראשונה של 1908 ניסה דב אברסון, האיש שאסתר מינץ עמדה להינשא לו, להשתקע בקליוולנד,⁶³ שם מצא את פרנסתו בעריכת העיתון היומי **די טעגלעכע יידישע פרעסע**.⁶⁴ תפקידה הציבורי של אסתר לא אפשר לה אפילו לבוא אליו לביקור, ובראשית יוני היא כתבה לו (בעברית): 'לא אוכל לעזוב את עבודת הצ"ק [צענטראל-קאמיטעט - ועד-מרכזי]! ועוד: 'להצ"ק לא קיבלנו חברים חדשים, כי אין מה לבחור וחברי הצ"ק הנם אך שלושת החברים הנשארים בניו-יורק'.⁶⁵ וכעבור כחודשיים:

59. 'קריטיק פון אידישער קעמפפער', **דער אידישער קעמפפער**, 28 בדצמבר 1906, עמ' 3.

60. חוזר לחברי המפלגה, 5.12.1907, בכתב ידה של אסתר מינץ, ללא חתימה, מסמכי לאה אברסון-הרפז.

61. חוזר לחברי המפלגה, ניו-יורק, 28.2.1908, שם.

62. נעמי צוקרמן, בתם של ברוך צוקרמן ונינה אורונין-צוקרמן ממקימות ארגון 'הנשים החלוצות', הכירה את אסתר מינץ-אברסון בילדותה. בזכרון הילדות שלה נחרתה אסתר כמי שנחשבה בקרב פועלי-ציון לאישה משכילה, 'אישה שהקדימה את זמנה', כהגדרתה של צוקרמן. שיחה עם נעמי צוקרמן, 28 במאי 1999.

63. אסתר מינץ לרב אברסון, ניו-יורק, 1.6.1908, מסמכי לאה אברסון-הרפז.

64. אסתר מינץ לקלמן מרמור, 14.9.1910, יו"א, אוסף מרמור, חלק א.

65. אסתר מינץ לרב אברסון, 1.6.1908, מסמכי לאה אברסון-הרפז.

אם אני אעזוב עתה את הצ"ק אז גם על חיים [פרופ' חיים פיינמן שמילא יחד אתה את תפקיד מזכיר המפלגה, ר"ר] לעזבהו. [...] את תוצאות הדברים, אם שנינו נעזוב את העבודה הלא יודע אתה בעצמך. [...] אם אנוכי אעזוב עתה את מקומי, ההתעוררות באורגניזציה עוד פעם תקום ותשחית דברים רבים שהחילונו לבנות בעד העת הקצרה הזאת אך - [...] מפני ש לומך אתה מוכנה אני לעשות הפצך ולבוא אליך עתה [ההדגשה שלי, ר"ר].⁶⁶

בסופו של דבר לא יצאה הנסיעה אל הפועל. העיתון די טעגלעכע יידישע פרעסע נקלע לקשיים כלכליים⁶⁷ ואסתר ניסתה, ללא הצלחה יתרה, לחפש לאברסון עבודה בניו-יורק כעורך בעיתון שעמד לקום.⁶⁸

מן המכתב כולו, כמו גם ממכתבים נוספים, ניכרת האחריות שהיא חשה לגבי תפקידה בוועד המרכזי, אך באותה מידה ניכרת גם מחויבותה לבן-זוגה. המעניין הוא כי לא ראתה כל מתח בין שתי המחויבויות, ואך טבעי היה בעיניה לוותר על תפקידה הציבורי למענו. יחס זה מעיד כי היא לא ייחדה כל תשומת-לב לשאלת מעמד האישה והגשמתה העצמית - ועניין זה הוא רבי-חשיבות לדיונו. לטענתי, באופן דיאלקטי, ככל שהיתה לנשים מודעות לשאלת מעמד האישה כן הן התרחקו במודע ממוקד הזירה הציבורית והתמקמו בשוליה, ודווקא מיקום זה אפשר להן בסופו של דבר ליצור בסיסי כוח שיאפשרו להן להתקרב למרכז.

אסתר מינץ היתה אישה מוכשרת, חכמה ומשכילה, בעלת השקפת עולם לאומית מגובשת ולהט פוליטי. אבל היא חסרה כל מודעות לשאלת מעמד האישה. היא תמרנה אפוא באופן אינסטינקטיבי בין תפקידיה כרעיה וכאם, לבין שאיפותיה הפוליטיות, מבלי לתת את הדעת לאפשרויות המוגבלות שהחברה היהודית באמריקה העמידה לרשותן של הנשים שרצו לקחת חלק בחיים הציבוריים. היא ניסתה להתייצב בלב לבה של הזירה הפוליטית בתמימות ולקחת חלק בהנהגתה, אבל, כפי שאראה בהמשך הדברים, ניסיון זה נידון מראש לכישלון.

בתחילת 1909 נישאו אסתר מינץ ודב אברסון.⁶⁹ לקראת סוף אותה שנה, לאחר מסע הרצאות מפלגתי בחוף המערבי, מצא אברסון פרנסה בשיקאגו והשתקע שם.⁷⁰ ב-1910, לאחר הולדת בנם, הצטרפה מינץ-אברסון לבעלה.

66. אסתר מינץ לדב אברסון, 25.8.1908, שם.

67. על הדי טעגלעכע יידישע פרעסע ראו: י' חייקין, יידישע בלעטער אין אמעריקע, ניו-יורק 1946, עמ' 202.

68. אסתר מינץ לדב אברסון, ספטמבר 1908 (ללא ציון יום בחודש), מסמכי לאה אברסון-הרפז.

69. התאריך המדויק של הנישואין אינו ידוע, אך ממכתבה אל אברסון מיום 7.9.1908 ניתן ללמוד שהחתונה תיערך כעבור חודשים ספורים; ובמכתבה אליו מיום 13.11.1909 היא כותבת שהיא מצפה ללידה המתקרבת. מסמכי לאה אברסון-הרפז.

70. אסתר מינץ לדב אברסון, 13.11.1909, שם.

באגודת פועלי-ציון בשיקאגו

המעבר של בני הזוג אברסון לשיקאגו אמנם נבע מצורכי פרנסה, אך נעשה עד מהרה מנוף לפעילות פוליטית עבור שניהם ובעיקר עבור אסתר.

באוקטובר 1909 התאחדו פועלי-ציון באמריקה עם המפלגה הסוציאליסטית טריטוריאליסטית של אמריקה, שבין מנהיגיה היה נחמן סירקין, ועם יוצאי מפלגת הסיימיסטים בהנהגת חיים ז'יטלובסקי. בעקבות האיחוד נוסחה פרוגרמה מפלגתית חדשה, שביטלה את בלעדיותה של עבודת ארץ-ישראל בהשקפת עולמם של פועלי-ציון והקנתה מקום מקביל בחשיבותו גם לעבודת ההווה. האיחוד בא לעולם לאחר דיונים אידאולוגיים מפורטים שנמשכו כשנה, ובעקבותיו נפתח המפעל הגדול והחשוב של בתי-הספר הלאומיים-רדיקליים בידיש. אסתר מינץ-אברסון היתה, כאמור, מן הקיצוניים שבמחנה תומכי העברית, ועל כן אין תמה שהפרוגרמה החדשה של פועלי-ציון באמריקה עוררה את התנגדותה.

ב-4 באוגוסט 1911 קמה בשיקאגו אגודה מקומית חדשה - סניף של פועלי-ציון.⁷¹ באגודה היו 18 חברים ולתפקיד המזכיר נתמנתה אסתר מינץ-אברסון.⁷² המעשה הראשון של האגודה החדשה היה ניסוח הצהרת עקרונות שהתריסה נגד הפרוגרמה החדשה של פועלי-ציון באמריקה, ולמעשה היתה מעין פרוגרמה עצמאית של הסניף בשיקאגו.

שלושה עקרונות הודגשו בהצהרה: (א) הכרה בארץ-ישראל כמולדת היהודים; (ב) השפה הלאומית היא עברית; (ג) פעילות האגודה תתנהל על-פי עקרונות פרוגרסיביים סוציאליסטיים.⁷³ נקודות המחלוקת העיקריות בין המצע שגיבש הסניף בשיקאגו לבין הפרוגרמה המפלגתית התרכזו בשני נושאים מרכזיים ועקרוניים: נוסח הגדרת המולדת היהודית, שנקבע בפרוגרמת 1909 כארץ-ישראל והארצות השכנות - ניסוח שהיה פרי פשרה עם הטריטוריאליסטים בהנהגתו של נחמן סירקין; וההכרזה על היידיש כאחת משתי הלשונות הלאומיות של העם היהודי - שינוי שנדרש עם הכללתה של 'עבודת ההווה' בפרוגרמה המפלגתית. לשון אחר, הצהרת העקרונות של הסניף בשיקאגו חלקה על ביטול הארץ-ישראליות המובהקת במצע הרעיוני של פועלי-ציון.

מינץ-אברסון, שדיווחה לוועד המרכזי על הצהרת העקרונות, לא ציינה מי ניסח אותה, אולם אפשר לשער כי היתה לפחות שותפה בניסוחה. ראשית, הדברים עולים בקנה אחד עם השקפותיה, כפי שהוצגו עד כה; שנית, היא לא רק הציגה את ההצהרה בפני הוועד המרכזי בניו-יורק אלא אף הצדיקה אותה תוך כדי ויכוח עמו בשורה של מכתבים תקיפים וחרिפים. הצהרת העקרונות של האגודה בשיקאגו עוררה את חמתם של חברי הוועד המרכזי, ומינץ-אברסון השיבה להם בלגלוגמה (ביידיש): 'חברינו הגיבו בהשתאות לנוכח תמימותכם [כפי שהיא משתמעת ממכתבכם, ר"ר]. כנראה שאינכם מבינים את משמעות עקרונותינו. לפיכך החליטה האגודה שלנו לדון אתכם לכף זכות'. ועוד היא כותבת:

71. אסתר מינץ לוועד המרכזי, 17.8.1911, אפצא"ה, תיק 40; שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 182.

72. ראו חתימותיה על מכתבים לוועד המרכזי, 4.9.1911, 20.9.1911, אפצא"ה, תיק 41.

73. אסתר [מינץ] לוועד המרכזי, 17.8.1911, שם, תיק 40.

אנחנו החלטנו על שלושה עקרונות שהם בבחינת חובה לכל המבקש להצטרף לאגודה שלנו. פרוגרמת שיקאגו [הפרוגרמה שקיבלו פועלי-ציון באוקטובר 1909] כמו גם טעויות נוספות של מפלגתנו יצרו בלבול בקרב השורות. חברים רבים עזבו את מחננו ואחרים נשאר בו רק משום שאינם יכולים עדיין להחליט לאיזה ארגון להצטרף. הסתירות בין ציונות לטריטוריאליזם, בין ארץ-ישראל לגלות מטושטשים במוחותיהם, וארץ-ישראל הפכה להיות שם חסר משמעות. מצאנו לנכון להדגיש כי ארץ-ישראל היא המולדת שלנו וכל היתר אינם אלא בבחינת קולוניה [ההדגשה שלי, ר"ר].⁷⁴

והיא מוסיפה ומפרטת שם כי באגודה החדשה שהקימו אין מקום לאלה שסבורים כי נקודת הכובד של הפעילות צריכה להיות בגולה, וכי מעמדה של ארץ-ישראל שווה לזה של כל ארץ אחרת. האגודה גם מתנגדת לאוחרים בהשקפות האוטונומיסטיות-קולטוריסטיות למיניהן. במכתב אחר הבהירה: 'הנקודה המרכזית של עבודתנו היא ארץ-ישראל, וכל פעולה שלנו בגלות תיעשה לאור נקודת המוצא הארץ-ישראלית'.⁷⁵ והעיקר, האגודה רוצה להימנע מלהיות 'גלגל חמישי בעגלת המפלגה הסוציאליסטית', ולכן היא מצהירה על תמיכתה בעקרונות סוציאליסטיים פרוגרסיביים.⁷⁶

אף-על-פי שהניסוח הזה מעורפל למדי, יש בו משום קריאת תיגר על ההחלטה שקיבלו פועלי-ציון באמריקה ב-1905 שלא לנסח כל תורה סוציאליסטית משלהם. בשיקאגו היה מרכז של המפלגה הסוציאליסטית האמריקנית (The Socialist Party - SP), וגם הפדרציה הסוציאליסטית היהודית, שקמה בנובמבר 1912 והיתה חטיבה אתנית ב-SP, קבעה את מרכזו בעיר זו.⁷⁷ אפשר אפוא להניח כי הסעיף האחרון בהצהרת העקרונות שיקף השפעה כלשהי של ה-SP.

אסתר מינץ-אברסון שימשה בתפקיד מזכיר האגודה החדשה בשיקאגו כמעט ברציפות עד סוף 1915.⁷⁸ בשנים הללו ידעה האגודה עליות ומורדות ומינץ-אברסון ניהלה את פעילותה במסירות רבה, בניסיון להשפיע גם במישור הכלל-ארצי.

בימים 8-12 באוקטובר 1911 התכנסה בדטרויט הוועידה השישית של פועלי-ציון באמריקה. אחת ממטרותיה העיקריות של הוועידה היתה לחזק את המנגנון הארגוני של המפלגה ולהכניס בו סדר.⁷⁹ מינץ-אברסון, שהיתה צירה לוועידה, הגישה הצעות לסדר היום. לצד הצעות מפורטות במישור הארגוני, היא ניתחה באזמל חד את בעיית ההסברה שנוצרה עם סגירתו

74. אסתר [מינץ] לוועד המרכזי, 4.9.1911, שם, תיק 41.

75. אסתר [מינץ] לוועד המרכזי, 20.9.1911, שם.

76. אסתר [מינץ] לוועד המרכזי, 4.9.1911, שם.

77. 'יש הערץ, די יידישע סאציאליסטישע באוועגונג אין אמעריקע, ניויורק 1954, עמ' 141.

78. אסתר מינץ להירש אהרנרייך, מזכיר פועלי-ציון באמריקה, 4.12.1915, אפצ"ה, תיק 136.

79. חוזר הוועד המרכזי של פועלי-ציון באמריקה (ללא תאריך), סיכום הוועידה השישית שהתקיימה בימים

12-8 באוקטובר 1911, שם, תיק 42.

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

של **דער אידישער קעמפפער** במאי 1911,⁸⁰ הציעה להוציא לאור בולטין חודשי, ואף הגישה תחשיבים כספיים כדי לשכנע במעשיות הרעיון שלה.⁸¹ בראשית 1912 ניסתה מינץ-אברסון לשכנע את הוועד המרכזי להגביר את הפעילות הארץ-ישראלית ובעיקר לפעול להקמת משרד בארץ-ישראל, שיוכל להפיה רוח חיים בפעילותם של פועלי-ציון.⁸² ב-17 בדצמבר 1915 החל להופיע בשיקאגו **אונזער לעבען** - שבועון לאומי רדיקלי. המו"ל שלו היה חברת ד' אברסון, העורך דב אברסון, המנהלת אסתר אברסון. השם פועלי-ציון אמנם לא נזכר בכותרתו של העיתון, אך הוא היה הביטאון של אגודות פועלי-ציון בשיקאגו,⁸³ ואברסון הרבה לכתוב בו. אלא שהעיסוק בעיתון לא סיפק לו פרנסה, והמשפחה נדרשה לנדוד שוב.

ממרכז הזירה הציבורית אל שוליה

מסוף 1914 היה אברסון מחוסר עבודה, ואסתר פרנסה את המשפחה ממשרה חלקית בהוראה. בתחילת 1915 היא ניסתה למצוא לו עבודה בניו-יורק,⁸⁴ וב-1917 הם שבו העירה. אברסון כבש מיד את מקומו בצמרת פועלי-ציון, ובוועידת המפלגה ה-11 (24-29 בדצמבר 1918) כבר נבחר לוועד המרכזי.⁸⁵ לעומת זאת, רעייתו אסתר נאלמה. מאז השיבה לניו-יורק היא ירדה לחלוטין מן הבמה הפוליטית. בשנות העשרים היא התמסרה לניהול פנסיון משפחתי,⁸⁶ אך כמיהתה לעשייה ציבורית לא קהתה, והיא אף ביטאה זאת במכתבים.⁸⁷ לאחר הקמת ארגון 'הנשים החלוצות' הצטרפה מינץ-אברסון לשרותיו,⁸⁸ ובמשך שנים היתה פעילה במישור המקומי כמזכירת סניף.⁸⁹ ממכתבים שכתבה בשנות העשרים⁹⁰ ניכר

80. אסתר מינץ לוועד המרכזי, 20.9.1911, שם, תיק 41.

81. אסתר (מזכיר) לוועד המרכזי, 28.9.1911, שם.

82. אסתר [מינץ] לוועד המרכזי, 9.2.1912, שם, תיק 47; אסתר [מינץ] לוועד המרכזי, 10.12.1912, שם, תיק 58.

83. ראו למשל: 'פער איינס בעריכטען', **אונזער לעבען**, 18 בפברואר 1916, עמ' 2.

84. אסתר מינץ להירש אהרנרייך, 26.11.1915, אפצא"ה, תיק 104.

85. שפיזמאן (לעיל, הערה 2), עמ' 325.

86. בנייר המכתבים שהיא השתמשה בו הופיעה כותרת - 'Aberson Cottages, Light Airy Rooms, - Modern Cuisine' - וכתובת בלייקווד, ניו ג'רזי.

87. 'מלאה אני קנאה כך על כך שבעודך שקוע בענייני המפלגה או בעניינים שברומו של עולם [...] אני שקועה בוטות של יום-יום', אסתר אברסון לאייזיק העמלין, 17.10.22 (אחרי הוועידה המפלגתית ה-14 שהתקיימה בטורונטו בימים 14-16 באוקטובר 1922), אפצא"ה, תיק 412.

88. ריאיון עם לאה אברסון-הרפז, ניו-יורק, מאי 1996.

89. שם. ראו גם חוזר מזכירת הסניף אסתר אברסון לחברות, 19.9.1940, מסמכי לאה אברסון-הרפז.

90. אסתר אברסון לאייזיק העמלין, 17.10.22, אפצא"ה, תיק 412.

שהיא לא איבדה עניין בפעילות ציבורית גם בחלוף שנים. ייתכן אפוא שהיא נמנעה מפעילות ארצית במסגרת 'הנשים החלוצות' משום שפעילות כזאת לא שבתה את לבה, וכמיהתה היתה לפעילות במישור הכלל-מפלגתי.

באמצע שנות השלושים ניסתה מינץ-אברסון לקבל משרת מנהלת באחד מבתי-הספר העממיים ביידיש שהקימו פועלי-ציון ושפעלו מ-1910 ואילך. הוראה בבית-ספר כזה, ולא כל שכן ניהולו, היו לא רק מקור פרנסה אלא גם סוג של פעילות רעיונית, ברוח פועלי-ציון שמאוד הלם את אופיה, את כישוריה, והיה המשך ישיר לפעילותה בעבר. אבל הדבר לא עלה בידה בשל היעדר משרה פנויה ועקב התרופפות המערכת כולה.⁹¹ זה היה נסיונה האחרון להשתלב בפעילות פועלי-ציונית כלשהי.

החומר התיעודי העומד לרשותי אינו מסייע לפענח את סיבת היעלמה של מינץ-אברסון מהזירה הציבורית. המאמרים בעיתונות המפלגתית, שנכתבו לזכרה לאחר מותה, רומזים כי מצוקת יום קטנות גזרה עליה להפסיק את פעילותה הפוליטית.⁹² אמנם היא נאלצה להתמודד עם שורה של בעיות אישיות קשות, שהיו ללא ספק אבני נגף בפעילותה הציבורית, בראש ובראשונה מותו של בעלה ב-1929,⁹³ שהטיל עליה את עול פרנסת המשפחה. אולם כאמור היא ירדה מן הבמה הציבורית עוד לפני מותו של אברסון. זאת ועוד, גם בימי פעילותה האינטנסיבית בשיקאגו היתה פרנסת המשפחה מונחת על כתפיה במשך תקופות ארוכות.

קשה אפוא להניח שמינץ-אברסון פרשה מרצונה. פעילותה, כפי שתוארה כאן, היתה מקיפה ונמרצת גם לאחר שכבר היתה רעיה ואם. התלהבותה ומסירותה לא פחתו, והלהט האידאולוגי שלה לא דעך. יתרה מזו, כפי שעולה מן המכתבים שצוטטו כאן, למינץ-אברסון היתה הערכה עצמית גבוהה לגבי תרומתה-שלה למפלגה והכרה בערך חשיבותה למפלגה. היא גם העריכה את כשרונותיה, לרבות כשרון הכתיבה שכמעט לא קיבל ביטוי,⁹⁴ והיא ביטאה זאת במכתביה.⁹⁵

ראוי לשים לב שהקריירה הציבורית של מינץ-אברסון התנהלה בשני פרקי זמן ברורים מאוד: האחד - בתקופה המוקדמת מאוד של פועלי-ציון באמריקה, ובנקודת שפל של אותה תקופה, כאשר המפלגה הצעירה התקשתה למצוא מזכיר לוועד המרכזי ואסתר מינץ מילאה את התפקיד יחד עם פרופ' חיים פיינמן; השני - בתקופה פעילה מאוד של פועלי-ציון באמריקה, אבל בשיקאגו. בעיר זו אמנם נמצאו מרכזים של ארגונים סוציאליסטיים אמריקניים, וסניפי פועלי-ציון בעיר היו אקטיביים ולעתים מיליטנטיים, אבל היא היתה מרוחקת מאוד מהוועד המרכזי שבניו-יורק, ונחשבה לפריפריה.

אסתר מינץ-אברסון הצליחה אפוא לבטא את כשרונותיה ואת מסירותה רק בשולי הפעילות

91. יואל אנטין, מזכיר רשת בתי-הספר, לאסתר אברסון, 24.10.1936, מסמכי לאה אברסון-הרפז.

92. סיליא גינזבורג, 'חברה אסתר אברסאן ע"ה', דער אידישער קעמפפער, 1 ביולי 1955, עמ' 14.

93. 'אברסאן, באקאנטער פועלי ציוניסט געשטארבען', פארווערטס, 23.11.1929.

94. אחד ממאמריה הבודדים שנמצאו הוא: אסתר מינץ, 'אידישע ערציהונג אין אמעריקא', אידישע טעגלעכע

פרעסע, 30 באוקטובר 1908. שנה ראשונה, 198 [1908].

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

של פועלי-ציון: בתקופת שפל או במקום מרוחק מן המרכז. בשובה לניו-יורק, בתקופת השגשוג של המפלגה, לא נמצא לה מקום בצמרת, ונראה שהדבר אינו מקרי וגם אינו אישי. לטענתי, העובדה שהקריירה שלה התנהלה בנתיב צר ומוגבל לא היתה פרי בחירתה של מינץ-אברסון, אלא נבעה ממקומה של האישה בעשייה הציבורית היהודית באמריקה בכלל, וביטאה את השקפתם של פועלי-ציון בעניין זה בפרט.

כדי לחזק טענה זו, וכדי לעמוד על יחסם של פועלי-ציון לשילובן של נשים בחיים הציבוריים, כדאי היה להרחיב את התמונה ולבחון לצד המקרה של אסתר מינץ מקרים נוספים. אבל ככל הידוע, לא היו עוד נשים שניסו להשתלב ישירות בצמרת פועלי-ציון, בהנהגת הסניפים או בוועד המרכזי. נשים אמנם שאפו לקחת חלק בפעילות, לתרום תרומה פעילה ואף להשפיע, אבל הן לא ניסו לפעול באופן ישיר בתוך המנגנון המפלגתי, כפי שעשתה אסתר מינץ, אלא בארגוני נשים נפרדים, בעלי זיקה ארגונית ואידאולוגית לפועלי-ציון.

להלן אבקש לעיין בדרכי ההתארגנות של ארגוני הנשים הקשורים לפועלי-ציון, בדמויות המנהיגות שלהם, ובעיקר באופן התקבלותם על-ידי פועלי-ציון. הטענה שאבקש לבסס היא שיחסם של פועלי-ציון לרצונן של נשים להתארגן בארגונים ארציים עולה בקנה אחד עם המסקנה מהמקרה של מינץ-אברסון, היינו, שפועלי-ציון ראו את האישה כשייכת לשולי העשייה הציבורית ולא למרכזה. אבל באופן דיאלקטי דווקא נשים שלא יצאו נגד יחס זה ולא ביקשו לשנותו ופעלו בשולי הזירה הציבורית, ללא ניסיון להתייצב במרכזה, הן שהצליחו לקיים מסלול ארוך טווח של פעילות ציבורית, ואף להקים מסגרות שהיו אחר-כך פלטפורמה לשילובן של נשים בעשייה הציבורית הכללית.

ארגוני הנשים והתקבלותם על-ידי פועלי-ציון

הניסיון המאורגן הראשון של נשים לזכות בהכרה כשוות זכויות בארגון בעל זיקה לפועלי-ציון באמריקה נעשה ב-1918 במסגרת מסדר האחווה הפועלי-ציוני 'אידיש נאציאנאלער ארבייטער פארבאנד'. מסדר זה נוסד ב-1910 על-ידי אישים בצמרת פועלי-ציון כדי להעניק לחברים המאורגנים בו ביטוח רפואי ועזרה הדדית, ובה בעת לנהל פעילויות חינוך ותרבות ברוח פועלי-ציון.⁹⁶ ה'פארבאנד' אמנם היה מסדר אחווה אמריקני חוקי ועצמאי, אבל שמר לאורך שנים על זיקות אידאולוגיות ופרסונליות הדוקות למפלגת פועלי-ציון. אבל צריך להדגיש שהחברות בו היתה פתוחה לגברים בלבד.

שאלת חברותן של הנשים עלתה לראשונה לדיון בוועידתו החמישית של ה'פארבאנד', שהתקיימה ברוצ'סטר בימים 19-23 ביוני 1918.⁹⁷ אף-על-פי שהנושא נדון ככל הנראה

95. אסתר מינץ לדב אברסון, 1.6.1908, מסמכי לאה אברסון-הרפז.

96. בראון (לעיל, הערה 55), עמ' 14-18.

97. 'די פינפטע יעהרליכע קאנווענשאן פון אידיש נאציאנאלען ארבייטער פארבאנד', דער אידישער קעמפפער, 28 ביוני 1919.

באריכות,⁹⁸ בדיווח על הוועידה שפורסם באידישער קעמפפער, שבועונם של פועלי-ציון, עניין זה לא הוזכר כלל.⁹⁹ גם ההחלטה שנתקבלה באותה ועידה להקים מועדונים מיוחדים לנשים לא נכללה ברשימה החלקית של ההחלטות שפורסמו בו.¹⁰⁰ כל ידיעותינו על הדיון ועל ההחלטות מסתמכות על זכרונות של מקימי ה'פארבאנד',¹⁰¹ וגם בהם לא מסופר מי העלה את שאלת מקומן של הנשים בארגון. אבל מאיר בראון, שעמד בראש ה'פארבאנד' זמן רב, מדגיש כי הנשים ביקשו להצטרף כחברות לסניפים הרגילים והתנגדו בתוקף להקמת סניפים נפרדים עבורן.¹⁰² למרות זאת, ב-1918, החלו בהקמת שורה של מועדוני עזר (auxiliary clubs) לנשים. פעילותם של המועדונים כללה בעיקר סיוע לבתי-הספר בידישי; תוכנית לחינוך ולהשכלה לחברות ולאישה היהודייה בכלל; וסיוע להקמת מקומות מרפא בארץ-ישראל, לרבות מגבית למען בית-ההבראה במוצא ב-1923 ובית-ההבראה על שם ברוכוב על הכרמל.¹⁰³

מועדוני הנשים האלה לא האריכו ימים, וכבר במהלך שנות השלושים¹⁰⁴ היו נשים לחברות רצויות בסניפי ה'פארבאנד'. שינוי זה הביא להכרה בתרומתן לארגון, אך לא נבע ממנה, ויותר מכך, לא חייד את ההכרה בדבר השוויון בין המינים. נהפוך הוא: מסירתן למועדונים נתפסה כתכונה 'נשית',¹⁰⁵ והשינוי ביחס לחברותן בארגון נבע מסיבות מעשיות. מאיר בראון מסביר, ואני נוטה לקבל את הסבריו, שעם הקמת ה'נשים החלוצות' ב-1926 הצטרפו רבות מחברות מועדוני הנשים של ה'פארבאנד' לארגון החדש, וכך נבלמה התפתחותם.¹⁰⁶ זאת ועוד: עם דעיכת מועדוני הנשים של ה'פארבאנד' התבררה לראשון תרומתן הרבה של הנשים וחיוניותן לארגון, והחל תהליך של שילובן בסניפים, אם כי חברות מן השורה בלבד ולא כנושאות בתפקידים ארגוניים או בהנהגה.¹⁰⁷

ארגון ה'נשים החלוצות', או בשמו הראשון 'פיאנערין' (חלוצה), שלא כמועדוני ה'פארבאנד', נעשה בסופו של דבר פלטפורמה לגיבושה של מעורבות ציבורית ושל מנהיגות פוליטית, ובין מקימותיו היו נשים בעלות שיעור קומה. אבל דומה שתהליך הקמתו בשנות העשרים, ובעיקר אופן התקבלותו בפועל-ציון, מאששים את התמונה שנצטיירה עד כה בדבר יחסם לסוגיית השוויון בין המינים, ואף מרחיבים אותה.

98. בראון (לעיל, הערה 55), עמ' 54.

99. ראו לעיל, הערה 97.

100. 'רעזאלוציעס פון דער טער קאנווענשאן פון'ם אידיש נאציאנאלען ארבייטער פארבאנד', דער אידישער קעמפפער, 19 ביולי 1918.

101. ל' סיגל, 'דער אידישער נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד פון 1924 ביז 1945', אידיש נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד, ניו-יורק 1946, עמ' 297-301; בראון (לעיל, הערה 55), עמ' 54.

102. בראון, שם.

103. סיגל (לעיל, הערה 101), עמ' 297-300.

104. שם, עמ' 300-301. סיגל אינו מציין תאריך אך מכנה את פועלי-ציון בשם 'פועלי-ציון-צעירי-ציון', כפי שהיה שם מאז 1931.

105. שם, עמ' 301.

106. בראון (לעיל, הערה 55), עמ' 54.

107. סיגל (לעיל, הערה 101), עמ' 301.

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

יש להדגיש כי החברות בפועל-יציון, שלא כחברות ב'פארבאנד', היתה פתוחה לשני המינים, וברשימות של חברי הסניפים מופיעות לא מעט נשים. אבל לא ידוע על נשים שנשאו בתפקידים בסניף המקומי, ודאי שלא ברמה הארצית. לפיכך, אף שהיוזמה להקמת ארגון 'הנשים החלוצות' היתה של קבוצת נשים חברות בפועל-יציון באמריקה, המניע ליוזמה זו והתנופה שלה באו מארץ-ישראל, שבה כבר היה קיים ארגון של נשים פועלות.

הורתו של ארגון 'הנשים החלוצות' בפברואר 1924 באירוע מקרי למדי. במסגרת היכרות אישית מוקדמת¹⁰⁸ פנתה רחל ינאית אל סופי יודין, רעייתו של פנחס גינגולד, מראשי פועלי-ציון באמריקה, וביקשה ממנה לסייע לה לגייס 500 דולר למימון חפירת באר בחווה החקלאית לבנות בתלפיות.¹⁰⁹ יודין גייסה לעניין חברות נוספות, ובתוך זמן קצר ביותר הצליחו להשיג את סכום הכסף הנדרש. בעקבות ההצלחה החליטו נשות הקבוצה לזום הקמה של ארגון נשים עצמאי, שיהיה חלק ממפלגת פועלי-ציון באמריקה ויפעל בחסותה של מועצת הפועלות,¹¹⁰ ארגון הנשים הפועלות בארץ-ישראל.¹¹¹

קבוצת המייסדות מנתה שבע חברות: לאה בראון, חיה אהרנרייך, רחל סיגל, ליובה הורוביץ, אווה ברג, נינה צוקרמן וסופי יודין,¹¹² כולן רעיות של חברי המפלגה, וחמש מתוכן - של חברי צמרת ותיקים ובכירים: מאיר בראון, הירש אהרנרייך, שמואל סיגל, ברוך צוקרמן, ופנחס גינגולד.

בתחילה הקימה קבוצת השבע מועדון נשים, 'פרויען קלוב פאר א"י', שפעל בניו-יורק בראשותה של סופי יודין.¹¹³ אולם בתוך חודשים ספורים העלתה יודין את שאלת הקמתו של ארגון נשים ארצי, המסונף לפועל-יציון באמריקה, לדיון בוועידה ה-15 של מפלגת פועלי-ציון (ניו-יורק, 27-31 בדצמבר 1924).¹¹⁴

בדוח הוועידה נאמר כי השאלה עוררה 'ויכוח ארוך ומעניין',¹¹⁵ והמשתתפים נחלקו בדעותיהם. המצדדים סברו שהקמת ארגון ארצי תועיל לפועל-יציון. לדעתם, ארגון נשים

108. על נסיבות ההיכרות ראו: Thea Keren, *Sophie Udin: Portrait of a Pioneer*, Rehovot 1984, p. 12

109. ראו: נאום של לאה בראון ב-1965, במלאת 40 שנה לארגון, מסמכים פרטיים של דינה קלר, בתם של מאיר ולאה בראון, ניו-יורק; N. Mandelkern, 'The Story of Pioneer Women', *The Pioneer*, November 1980, pp. 6-8. המקורות הללו מספרים על באר בעין כרם, אבל באותה תקופה

היתה החווה החקלאית לבנות בתלפיות ולא בעין כרם. כך אצל: Keren, *Sophie Udin*, p. 36

110. לאה בראון, שם; ס' קאמענעצקי, 'זעקס יאר ארבעט', די פיאנערן-פרוי, 23 (אוקטובר 1931), עמ' 1-2.

111. על מועצת הפועלות ראו: בת-שבע (מרגלית) שטרן, 'תנועת הפועלות בארץ-ישראל: מועצת הפועלות, 1920-1939', עבודה לתואר דוקטור, אוניברסיטת חיפה 1997.

112. חוברת לציון 35 שנה לקיום הארגון, מסמכים פרטיים של דינה קלר.

113. בלוח ליודין, 23.4.1924, אפצא"ה, תיק 453.

114. ראו: Keren, *Sophie Udin*, p. 37

115. תיאור קצר של הוויכוח ראו: 'באריכט פון דעם פופצהנטער קאנווענשאן', דער אידישער ארבייטער, 6 בפברואר 1925, עמ' 2.

כזה (שכונה בדוח הוועידה 'פאריינען' - אגודות, או 'קלובען' - מועדונים) ימשוך לפועלי- ציון מאות חברות שאינן יכולות להיות פעילות במפלגה, אבל באמצעות ארגון כזה יהיו קשורות למפלגה וייקחו חלק בפעילות למען ארץ-ישראל. המתנגדים טענו שאם תקום רשת של ארגוני נשים שיתמקדו בפעילות למען ארץ-ישראל החברות בה תיחשב ליוקרתית מהחברות בפועלי-ציון. כך תיווצר מעין קבוצה מיוחסת של חברות, העוסקות רק בענייני ארץ-ישראל, והדבר יפגע בחברות המפלגה הנושאות בעול כל המטלות הכרוכות בחברות זו. התארגנות כזאת תאיים על הפעילות של סניפי המפלגה. 'אנחנו מפלגה פוליטית', טענו המתנגדים, 'ועל כן אין לנו צורך להקים ארגוני עזר למען ארץ-ישראל'.¹¹⁶ הם המליצו אפוא להקים במסגרת פועלי-ציון סניפים מיוחדים לנשים בלבד, כלומר, הדפוס הארגוני שה'אידיש נאציאנאלער ארבייטער פארבאנד' בחר בו.

המחלוקת שהתעוררה בוועידת פועלי-ציון בשאלת ארגון הנשים, ובעיקר הטיעונים בעדו ונגדו, הם בעלי עניין לדיוננו. ארגון עצמאי, גם אם יש לו זיקה לארגון אחר, וגם אם עשייתו היא בשוליהם של הנושאים המרכזיים בהוויה הציבורית, יוצר לעצמו מערכת ארגונית וניהולית, ויכול להיות סדן לחישולה של מנהיגות שתוביל בעתיד למעורבות ציבורית. אבל בדיון שהתנהל בוועידה עניין זה אפילו לא נרמז.

דומה שההתנגדות להקמת ארגון הנשים לא נבעה מהחשש מפני התארגנותן ככוח, אלא מהשקפות מסורתיות שגרסו כי מקומה של האישה הוא בבית ושיעיצבו את היחס לתפקידיה מחוץ לו. אך מעבר לכך, כל הטיעונים שהושמעו בדיון היו אינסטרומנטליים: המחייבים ראו בארגון הנשים אמצעי להגדלת השפעתם של פועלי-ציון; השוללים חששו שהארגון יפגע בכוחה של המפלגה. שאלת השוויון בין המינים בפועלי-ציון באמריקה אף לא נמצאה ברקע הדיון, והדבר קיבל ביטוי בהחלטות שנוסחו בזו הלשון:

הוועידה מאשרת שהוועד המרכזי ייגש להקמת ארגון נשים, שיהיה חלק מתנועת פועלי- ציון. מטרתו העיקרית תהיה לחזק את עמדת האישה העובדת בארץ-ישראל ואת אחיזתה בה. מועדוני הנשים ישלמו שקל פועלי- ציוני, תרומה [מס לקופת פועלי ארץ-ישראל], ומס מפלגה מופחת. החוקה של המועדונים הללו תעובד על-ידי הוועד המרכזי של המפלגה, ובעצה אחת עם ארגוני הנשים הקיימים [ההדגשה שלי, ר"ר].¹¹⁷

ראוי לשים לב שנוסח ההחלטה אינו מדבר על ארגון נשים עצמאי, אלא קובע שהוועד המרכזי הוא שיקים את ארגון הנשים; הארגון יהיה חלק ממפלגת פועלי-ציון, והוועד המרכזי גם יהיה שותף בקביעת החוקה שלו. זאת ועוד: לפי תפיסת פועלי-ציון, מטרת הארגון היא לסייע לאישה העובדת בארץ-ישראל. מעמדה של האישה העובדת באמריקה לא עלה על

116. שם.

117. 'רעזולוציעס אנגענומען פון דער 15טער קאנווענשאן פון אונזער פארטיי', דער אידישער ארבייטער, 9 בינואר 1925, עמ' 9.

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

הפרק. לצד האפשרות שהקמת ארגון נשים תתרום להרחבת שורות המפלגה, ראשי פועלי-ציון ראו בו בראש ובראשונה חלק מעבודת ארץ-ישראל של המפלגה וחיוזוק לה. יש לציין שבשנות העשרים הלכה ונתהדקה הזיקה בין פועלי-ציון באמריקה לאחדות-העבודה בארץ-ישראל. הביטוי העיקרי לכך באותו עשור היה מגבית האיגודים המקצועיים למען ההסתדרות, שהחלה בפברואר 1924 ונמשכה שנים אחדות.¹¹⁸ במסגרת זו עשוי היה גם ארגון 'הנשים החלוצות' להיתפס כאפיק נוסף של עבודת ארץ-ישראל, שתפקידו הקונקרטי יהיה לסייע למועצת הפועלות, או בלשונם של מתנגדיו: 'ארגון עזר למען ארץ-ישראל'. ואמנם, מייסדות הארגון ביקשו להקים ארגון בעל זיקה לפועלי-ציון, אבל בה בעת הן שאפו לייסד ארגון עצמאי.¹¹⁹ העיון במטרותיהן יכול להאיר פן נוסף של מעמד האישה בקרב פועלי-ציון באמריקה. אכן הרצון להרחיב את היענותן הראשונה לפנייה של נשות ארץ-ישראל היה גורם חשוב להקמת הארגון. גם להתפשטותה של תופעת ארגוני הנשים באמריקה אל החברה היהודית והציונית היתה השפעה. אך דומה שפעל כאן גורם נוסף ובעל חשיבות לדינונו, שקיבל כמה ביטויים כבר בוועידה הראשונה של הארגון החדש.

ארגון הנשים 'פיאנערין' ומייסדותיו

הוועידה הראשונה של ארגון הנשים, שמנה כבר כ-900 חברות,¹²⁰ נערכה בניו-יורק בימים 29-31 באוקטובר 1926.¹²¹ מטרתיו של הארגון החדש כפי שהוצגו בה הן בעלות עניין רב. ההרצאה המרכזית של מזכירת הארגון, לאה ביסקין, נפתחה בהצגת מטרותיו. היא הרחיבה את הדיבור על תרומתו של הארגון החדש לחיוזוקה של האישה העובדת בארץ-ישראל, אך גם הדגישה עניין נוסף:

אנו חשות צורך עצום לארגן את האישה העובדת היהודייה באמריקה לשם העלאת רמתה החברתית והתרבותית, לשיתופה בשאלות החברתיות היהודיות, ולבניין ארץ-ישראל על יסודות סוציאליסטיים [...] למרבה הצער, במשך שנים ארוכות הורחקה האישה היהודייה ככוח מאורגן מההשתתפות בשחרור הלאומי.¹²²

ברוח אותם דברים עצמם נוסחה גם הצהרת העקרונות של הארגון. שם הארגון נקבע: 'פיאנערין' - פרויען ארגאניזאציע פאר די חלוצות אין ארץ-ישראל' (חלוצה - ארגון נשים למען החלוצות

118. על מגבית האיגודים המקצועיים למען ההסתדרות ראו: רחל רוז'נסקי, 'מגבית ה"געווערקשאפטען" והתמורות בקרב פועלי-ציון באמריקה (1924-1932)', *עיונים בתקומת ישראל*, 7 (1997), עמ' 190-218.

119. ראו: Keren, *Sophie Udin*, p. 37.

120. לאה ביסקין, 'פינף יאר פיאנערין פרויען ארגאניזאציע', *דער אידישער ארבייטער*, 10 באוקטובר 1930, עמ' 29.

121. 'באריכט פון דער נאציאנאלער עקזעקוטיוו צום ערשטען צוזאמענפאר פון דער פרויען ארגאניזאציע פאר די חלוצות אין ארץ-ישראל', *די פיאנערין פרוי*, דצמבר 1926, עמ' 10.

122. שם.

בארץ-ישראל); כלומר, הצהרה ברורה בדבר הפרימאט הציוני-הארץ-ישראלי של הארגון. אך מטרות הארגון היו רחבות יותר. הן כללו את חיזוק אחיזתה של האישה העובדת בארץ-ישראל, השתתפות בבניין הבית הלאומי על יסודות קואופרטיביים, וכן:

ארגון הנשים שואף להעלות את המצב הכלכלי והתרבותי של האישה היהודייה העובדת כאן באמריקה. לתכלית זו מנהל הארגון עבודת הסברה ותעמולה בשאלות סוציאליות, לאומיות ותרבותיות של המונים היהודים בכלל ושל האישה היהודייה בפרט, ושואף לעניין את החברות בפעילות חברתית יהודית וכללית העולה בקנה אחד עם עקרונותינו.¹²³

מדברים אלה עולה כי הקמת ארגון הנשים אכן השתלבה במגמה הכללית של פועלי-ציון להרחיב ולחזק את עבודת ארץ-ישראל שלהם, אבל ניכר היטב שלנגד עיני מקימות הארגון היתה מטרה נוספת, חשובה לא פחות ואולי גם יותר: יצירת נתיב לשילובן של נשים בחיים הציבוריים.

כאמור, גרעין המייסדות של 'הנשים החלוצות' היה מורכב מרעיות של אישים מרכזיים בפועלי-ציון. אבל האישה שהיתה הרוח החיה בו והכוח המניע שלו - סופי יודין - לא היתה רק רעיה של בכיר בפועלי-ציון. היא היתה אישיות מרשימה בזכות עצמה, בעלת הישגים ציבוריים ומקצועיים ומודעות למעמד האישה. סופי יודין היתה צעירה מאסתר מינץ-אברסון. כמוה, גם היא נולדה במזרח-אירופה, אך גדלה והתחנכה באמריקה.¹²⁴ עם סיום לימודיה התיכונים יצאה לניו-יורק ללמוד ספרנות, כי ידעה שזהו אחד המקצועות המעטים שהיו פתוחים לנשים באותה עת. אחר-כך עבדה בספרייה הציבורית של ניו-יורק.¹²⁵ את חברותה בפועלי-ציון החלה עוד בימי בית-הספר התיכון בפיטסברג. ביוני 1918 היתה פעילה ואחר כך גם המזכירה הארצית של 'מגן דוד אדום של אמריקה' (Red Mogen David of America), ארגון נשים קצר ימים¹²⁶ שקם כדי לסייע למשפחותיהם של המתגייסים לגדוד העברי בארץ-ישראל.¹²⁷ יצוין כי היציאה לארץ-ישראל במסגרת הגדוד העברי נחשבה לפסגת ההגשמה הציונית ולגולת הכותרת של פעילותם של פועלי-ציון באמריקה באותה עת, אבל היתה נחלתם של גברים בלבד.

123. שם, עמ' 14.

124. על-פי תיאור קרן, יודין נולדה ב-1896 והגיעה לאמריקה בראשית המאה ה-20 (Keren, *Sophie Udin*, pp. 4-7). תאריך זה מופיע גם אצל יהודית פרידמן-רוזן, המסתמכת כנראה על קרן: Judith Friedman-Rosen, 'Sophie Udin', in: Hyman and Dash-Moore (eds.), *Jewish Women in America*, p. 1425. לדברי יהודה פז, בנה של יודין, היא נולדה ב-1891/2 והגיעה לאמריקה ב-1904 (שיחה עם יהודה פז, יולי 2000). דומה שהתאריך אצל קרן מעט משובש, שכן היא עצמה מספרת שב-1910 השתתפה יודין בוועידת ההקמה של ה'פארבאנד' והיא בת 16, דבר שאינו מתיישב עם תאריך הלידה שהיא מציינת. אני נוטה אפוא להערכתו של פז בדבר שנת הולדתה.

125. ראו: Keren, *Sophie Udine*, p. 16.

126. הארגון קם באפריל 1918 וב-1923 התמזג עם 'הדסה' (שם, עמ' 12).

127. ראו: J. E. Neumann, 'The Jewish Battalion and the Palestine Campaign', *American Jewish Year Book*, 21 (1919), p. 128.

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

יודין החלה אפוא את דרכה הציבורית לא רק בארגון נשים, אלא בארגון שעצם הקמתו הדגישה את תפקידם של הגברים כשחקנים ראשיים בעשייה הציבורית, וקבעה את מקומן של הנשים כשחקניות משנה המסייעות להם. יודין אמנם מצאה דרך משלה להגשמה ציונית: בשנים 1921-1922 היא באה לארץ-ישראל ועבדה בספרייה בירושלים, שהיתה אחר-כך לבית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי.¹²⁸ אבל יש מקום להניח שנסיונה האישי לימד אותה, כבר בשלב מוקדם כי כדי לשלב נשים בחיים הציבוריים יש לסלול עבורן נתיבים מיוחדים, לצד העשייה המרכזית, ואולי גם בשוליה.

יודין עמדה בראש הארגון המתהווה רק עד מרס 1925, ואז יצאה שוב לארץ-ישראל,¹²⁹ להיות ספרנית ראשית בספרייה בירושלים שהיתה בינתיים לספריית האוניברסיטה העברית. את מקומה בהנהגה תפסה שרה פדר.

גם פדר היתה צעירה מאסתר מינץ-אברסון וכמו יודין גדלה והתחנכה באמריקה.¹³⁰ עוד כתלמידת בית-ספר במילוקי היתה חברה בסניף פועלי-ציון המקומי, שהיה פעיל ביותר.¹³¹ היא למדה חינוך באוניברסיטת קולומביה, סוציולוגיה באוניברסיטה של מיזורי, וקיבלה דוקטורט מהאוניברסיטה של שיקאגו. במקביל היא גילתה עניין גם בתנועה הסופרז'יסטית.¹³² אל 'הנשים החלוצות' היא הצטרפה ב-1925, מיד עם ההקמה, ובחודש מרס, כשיצאה יודין לארץ-ישראל, היא תפסה כאמור את מקומה.¹³³

שתי הנשים הללו, שהגיעו בשנים הבאות להישגים מקצועיים נאים - פדר כמרצה וחוקרת, ויודין כמקימת הארכיון הציוני בניו-יורק ואחר-כך כמקימת ארכיון המדינה של ישראל - נבדלו ממינץ-אברסון בשני הבדלים שאולי נבעו זה מזה. אף שכמוהן נולדו במזרח אירופה וחיו בתוככי חברת המהגרים המזרח אירופים באמריקה, הן באו לאמריקה בילדותן, התחנכו בה, וככל הנראה ספגו יותר ממינץ-אברסון את אוירת החברה היהודית באמריקה, לרבות מקומה של האישה בה. לעומת מינץ-אברסון, שלא היתה בעלת כל מודעות לשאלת מעמד האישה, ככל שהחומר העומד לרשותי מלמד, וניסתה בכוח כשרונותיה, ידיעותיה וכישוריה לפעול בתוככי הממסד הגברי, יודין ופדר הבינו, ככל הנראה, היטב את מצבה המיוחד של האישה בחיים הציבוריים, והדבר בא לידי ביטוי במעשיהן ובדבריהן כאחד.

ברשימה קצרה של יודין, שפורסמה במלאות 30 שנה לפועלי-ציון באמריקה, היא נדרשה לשאלת הצורך בהקמת ארגון נשים נפרד לנשות פועלי-ציון, והסבירה: 'האישה היהודיה,

128. ראו: Keren, *Sophie Udin*, p. 22.

129. ראו לעיל, הערה 121, עמ' 11.

130. פדר נולדה בפולין ב-1900. ראו: Judith Friedman-Rosen, 'Sara Rivka Feder-Keyfeitz', in: Hyman and Dash-moore (eds.), *Jewish Women in America*, pp. 398-399.

131. בסניף זה היתה חברה גם גולדה מבוביץ', לימים מאיר, שהיתה ידידת נפש של פדר. על סניף פועלי-ציון במילוקי ראו: זכרונות לואיס פרצ'ונוק (לעיל, הערה 9).

132. ראו: Friedman Rosen, 'Sara Rivka Feder-Keyfeitz' (above, note 130).

133. ראו לעיל, הערה 121, עמ' 11.

בהתארגנות הנפרדת שלה, לקחה דוגמה מהחיים האמריקניים שמסביבה¹³⁴ ואכן, התארגנות נשית לפעילות ציבורית החלה להופיע באמריקה במחצית המאה ה-19, ולקראת סוף המאה היא חלחלה גם לחברה היהודית.¹³⁵ מועדוני הנשים היהודיות עסקו בדרך-כלל בחינוך ילדים ובטיפול בהם, כלומר עניינים שנחשבו לנשיים. עם ההגירה הגדולה ממזרח אירופה התרחבו מועדוני הנשים והחלו לעסוק בסיוע פילנתרופי למהגרים.¹³⁶ ב-1893 קם לראשונה באמריקה ארגון ארצי של נשים יהודיות 'המועצה הארצית של נשים יהודיות' (National Council of Jewish Women)¹³⁷ שמטרתו היו להציע לימודי יהדות בצד סיוע פילנתרופי, בעיקר בתחומי חינוך, וכן להוות פורום להחלפת דעות בקרב נשים יהודיות.¹³⁸ ב-1912 קם ארגון הנשים הגדול והחשוב ביותר ביהדות ארצות-הברית 'הדסה',¹³⁹ וכבר בשנות הארבעים היה לבסיס כוח פוליטי למנהיגותו.¹⁴⁰ ב-1913 התארגנו גם נשות התנועה הרפורמית בארגון ארצי.¹⁴¹ המגמה של ארגון נשים לפעילות ציבורית במסגרות נשיות נפרדות היתה אפוא תופעה רווחת בציבוריות האמריקנית, הכללית והיהודית כאחד, ויודין אף מציינת בפירוש ברשימה שהוזכרה כאן את ההשפעה של 'הדסה' על 'הנשים החלוצות'. היא אף מוסיפה ואומרת: 'לאישה היהודייה היה ממי ללמוד [...] מה יכולה להיות תרומתו של ארגון נשים לחייה של אישה'.¹⁴²

יודין ופדר, שהיתה מרצה באוניברסיטת מיזורי ולימדה שם סוגיות הנוגעות למעמד האישה,¹⁴³ היו אפוא בעלות מודעות ברורה למצבה של האישה היהודייה באמריקה. מודעות זו הובילה את שתיהן לנווט את דרכן הציבורית בנתיב שונה לחלוטין מזה שבחרה בו אסתר מינץ-אברסון. שתיהן היו בעלות השכלה גבוהה (יודין השלימה לימודים אקדמיים מתקדמים

134. סאפי יודין, 'די פיאנערן פרייען ארגאניזאציע און אונדזער באוועגונג', *דער אידישער קעמפפער*, 20 בדצמבר 1935, עמ' 124.

135. ראו: W. Toll, 'A Quiet Revolution: Jewish Women's Clubs and the Widening Female Sphere, 1870-1920', *American Jewish Archives*, 1 (1989), pp. 7-8.

136. ראו: Linda Gordon Kuzmack, *Woman's Cause: The Jewish Woman's Movement in England and the United States, 1881-1933*, Ohio 1990, p. 30.

137. על נסיבות ההקמה ראו: Faith Rogow, *Gone to Another Meeting*, Tuscaloosa and London 1993, pp. 9-35.

138. ראו: Kuzmak, *Woman's Cause*, p. 33.

139. א' פריזל, *התנועה הציונית באמריקה בשנים 1897-1914*, תל-אביב 1970, עמ' 175; Deborah Dash-Moore, 'Hadassah', in: Hyman and Dash-Moore (eds.), *Jewish Women in America*, p. 572.

140. כגון רוז ג'ייקובס. בעניין זה ראו: זהר שגב, 'ההנהגה הציונית בארה"ב 1938-1948: פעילות בזירות האמריקנית, הציונית והארץ-ישראלית', חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת חיפה 1999, עמ' 91-103.

141. מ' מאיר, *בין מסורת לקדמה: תולדות תנועת הרפורמה ביהדות*, ירושלים 1989, עמ' 328.

142. יודין (לעיל, הערה 134).

143. פרידמן-רוזן (לעיל, הערה 130).

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

באוניברסיטת קולומביה),¹⁴⁴ ושתייהן הכירו היטב את החברה היהודית באמריקה ופעלו מתוך ידיעה זו. הן הבינו שבמוסכמות החברתיות הקיימות אין לאישה אפשרות לטפס בסולם הציבורי במקביל לגברים ולצדן, ועליה ליצור לעצמה ערוצים משלה. אישית, שתיהן בנו לעצמן קריירה מקצועית שחיוקה אותן מבחינה ציבורית. ציבורית, הן פעלו לארגן את הנשים הן כדי לקרב אותן לחיים הציבוריים, ואולי גם מתוך הבנה שבעתיד יהיה בכך כדי ליצור עבורן בסיס כוח.

דבר זה בא לידי ביטוי הן בדרך הפעולה שלהן, הן בהחלטות הוועידה של הארגון החדש, הן בדבריה של יודין ברשימה שצוטטה כאן. אך הדבר בא לידי ביטוי גם, אם כי במהופך, בקריירה של מינץ-אברסון, המלמדת כי לאישה ללא בסיס כוח חיצוני לא היה כל סיכוי לשרוד במערכת הפוליטית של פועלי-ציון באמריקה, ואולי בכלל בחיים הציבוריים היהודיים שם.

סיכום

בספרה *Gender and the Politics of History* טוענת ג'ואן ואלך סקוט כי מגדר הוא אמצעי עיקרי להצגת יחסי הכוחות.¹⁴⁵ בהסתמך על כך טוענת פולה היימן כי מאחר שהאנטישמיות בממנה המאה ה-19 והמאה ה-20 תיארו את היהודי כחלש מבחינה פיזית והשתמשו לשם כך בדימויים נשיים, הרי הגברים היהודים עיצבו לעצמם זהות שלא רק הבדילה אותם מן הנשים אלא גם הטילה עליהן את חששותיהם. 'גברים יהודים', תחילה במרכז אירופה ובמערבה ואחר-כך בארצות הברית, טוענת היימן, 'עיצבו זהות יהודית מודרנית שהפחיתה בערכן של הנשים, וראתה בהן את ה"אחר" בקהילה היהודית'.¹⁴⁶

אולם דומה שמכלל הדברים שהובאו כאן עולה שפועלי-ציון באמריקה לא ראו באישה את ה'אחר'. נהפוך הוא, הם ראו אותה כחלק בלתי נפרד מהחיים הציבוריים, אך ממוקמת במקום מוגדר מאוד. הם קיבלו נשים כחברות מן המניין, אך למעט המקרה של מינץ-אברסון לא נזכר - בתקופה הנדונה כאן - אף לא שם של אישה ששימשה מזכיר סניף, וודאי שלא כחברת הוועד המרכזי. הם ראו בנשים גורם מרכזי וחשוב במשפחה, המעצב את החינוך ויכול להשפיע על בני המשפחה להצטרף לפועלי-ציון. מראייה זו נגזרה גם ההשקפה בדבר מקומה של האישה בחיים הציבוריים. כמו במשפחה, לאישה נועד מקום חשוב בפועלי-ציון, אך בעניינים 'נשיים': בסיוע למשפחותיהם של אנשי הגדוד העברי, בסיוע לנשים הפועלות בארץ-ישראל, בהתמסרות לענייני חינוך,¹⁴⁷ ובתחומים דומים.

144. ראו: Keren, *Sophie Udin*, pp. 54-55.

145. ראו: Joan Wallach Scott, *Gender and the Politics of History*, New York 1988, p. 42.

146. היימן, *האשה היהודיה בסבך הקידמה*, עמ' 110-111.

147. חיווק החינוך בידיש היה גם הוא אחד היעדים שהופיעו בפרוגרמה של 'הנשים החלוצות', 'רעזאלוציעס פון דער גרינדונגס קאנווענשאן פון דער פרויען ארגאניזאציע פאר די חלוצות אין ארץ-ישראל', די פיאנערן פרוי, דצמבר 1926, עמ' 14.

פועלה של אסתר מינץ-אברסון לא התיישב עם תפיסה זו. נקודת המוצא לפעילותה היתה השקפתה האידאולוגית-פוליטית. אבל בקרב פועלי-ציון באמריקה, ובקרב חברת המהגרים היהודית האמריקנית, תחום זה נתפס כנחלתם של הגברים. מינץ-אברסון באה לאמריקה בהיותה בת 23, ומיד החלה בפעילות פוליטית. ייתכן שהיא ידעה על פעילותן של נשים ב'בונד', ואלה שימשו לה מודל, וייתכן יותר שבאופן טבעי היא ראתה בהשתתפותן של נשים חלק בלתי נפרד מהאתוס המהפכני של קבוצת מקימי פועלי-ציון באמריקה שהיא השתייכה אליה. אבל כשם שאידאולוגית פועלי-ציון באמריקה לא אימצו השקפה סוציאליסטית מהפכנית, וכיוונו את ניסוח הפרוגרמה שלהם אל מרכז חברת המהגרים היהודית באמריקה, כן יחסם למקומה של האישה בזירה הציבורית עוצב לאור מקומם המכריע של ערכי המשפחה במסורת היהודית והקצה לה בחיים הציבוריים מקום מקביל לזה שהיה לה במשפחה.

יחס זה התבטא היטב גם בקריירה הציבורית של אסתר מינץ-אברסון. היא מילאה תפקידים חשובים, אך הם נתאפשרו לה רק בתקופת שפל במפלגה או במקום מרוחק מהמרכז. אפשר אפוא לומר שגם כאשר היתה מינץ-אברסון במרכז, במידה מסוימת היא היתה בשוליים: בשוליים הגאוגרפיים - בפריפריה, או בשוליים התפתחותיים - בתקופת שפל.

אולם למינץ-אברסון לא היתה מודעות עיונית לשאלת מעמד האישה. היא פעלה באופן טבעי, ואולי אפילו תמים, על-פי השקפת עולמה, ופעילות מעין זו נדונה לכישלון.

מקימות 'הנשים החלוצות', לעומת זאת, היו צעירות ממינץ-אברסון בעשר שנים ויותר. הן התחנכו באמריקה וספגו את ערכי החברה היהודית בה. הן גם רכשו השכלה גבוהה באמריקה והיו בעלות הבנה בשאלת מעמד האישה ומקומה בחיים הציבוריים. הן הבינו, שלא כמינץ-אברסון, כי נשים אינן יכולות להשתלב בעשייה הציבורית הכללית באופן ישיר, וכי עליהן ליצור להן ערוצי פעילות משל עצמן שיעלו בקנה אחד עם תפיסת מקומה של האישה בחיים הציבוריים ולא יחלקו עליה. זאת ועוד, ליצירת נתיבי פעולה 'נשיים' בשולי העשייה הציבורית תהיה תועלת כפולה: היא תתקבל בזירה הכללית ואולי אף תכשיר אותה לקבל את הנשים באופן מלא ומשפיע יותר, ובה בעת תכשיר את הנשים לפעול בזירה הזאת ולמלא בה תפקידים מרכזיים. במילים אחרות, הן הבינו שהעשייה בשוליים תוכל להוביל אל המרכז, ואילו ניסיון לפעול ישירות במרכז יביא כליה על העשייה כולה.

ואכן, מעניין לציין שעל אף כל כשרונותיה של אסתר מינץ-אברסון, מסירותה הרבה ועשייתה בשנים הראשונות של פועלי-ציון באמריקה, חבריה למפלגה לא זכרו את פעילותה על זו כהישג החשוב של חייה. ב-1 ביולי 1955 התפרסמה בדער אידישער קעמפפער ידיעה על מותה, ובין היתר נאמר בה:

עם לכתה מאתנו הסתלקה אחת מראשוני הלוחמים למען הרעיון הפוליטי-ציוני. מי מראשוני חברי המפלגה אינו זוכר את השם אסתר מינץ, המזכירה הראשונה של המפלגה? באותם ימים היא היתה החברה היחידה או אחת החברות הספורות שניהלה יחד עם קומץ חברים את המאבק למען תנועת פועלי-ציון באמריקה [...] כאשר החרב אברסון, כתאורטיקן היה עסוק בתעמולה ובוויכוחים,

במוקד הזירה הציבורית או בשוליה

ניצבה החברה אברסון בחזית נוספת - הדאגה למחיית
המשפחה [ההדגשה שלי, ר"ר].¹⁴⁸

מחברת הידיעה זכרה שמינץ-אברסון מילאה את תפקיד מזכיר המפלגה, אף שטענה וציינה שהיתה הראשונה בתפקיד זה. אבל הדגש העיקרי בדברים לא הושם על תפקידה הציבורי אלא דווקא על היותה אשת משפחה. בזיכרון של פועלי-ציון באמריקה נחרתה אפוא אסתר מינץ-אברסון כמי שבימים רחוקים אולי ניסתה להיות מנהיגה, אולם בסופו של דבר עיקר תרומתה למפלגה היתה דווקא כאשת מנהיג.

148. סיליא גינזבורג, 'חברה אסתר אבערסאן ע"ה', דער אידישער קעמפפער, 1 ביולי 1955, עמ' 14.